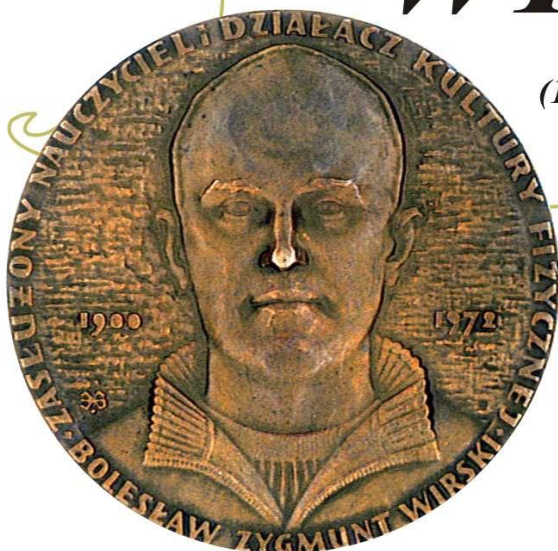

WALDEMAR ANTONI KOZŁOWSKI

Bolesław Zygmunt
WIRSKI

(1900-1972) i jego dokonania

SZKOLNE KOŁO SPORTOWE "ZDRÓW" 1923 -1966

MIĘDZYSZKOLNY KLUB SPORTOWY 1934 - 1939

CHEŁM 2012

Waldemar Antoni Kozłowski - dyplomowany nauczyciel wychowania fizycznego, sportowiec, trener, regionalista, dokumentalista, autor książek popularno-naukowych historyk kultury fizycznej. Pionier i twórca dokumentu-kroniki historii kultury fizycznej Chełma – ziemi chełmskiej jako jedyny zgłębił tą wiedzę a poprzez swoje kolejne książki, uchronił wiele faktów, zdarzeń i informacji dla potomnych od zapomnienia.

Jest absolwentem F.AWF Biała Podlaska. Studia podyplomowe ukończył w Gdańsku na AWFiS. Posiada tytuł trenera II klasy z piłki ręcznej, oraz Trzeci (najwyższy) Stopień Specjalizacji Zawodowej z Wychowania Fizycznego, który uzyskał w Warszawie. Posiada też tytuły instruktora dyplomowanego z piłki koszykowej, piłki nożnej, tenisa stołowego i lekkiej atletyki. Ponadto animatora sportu dzieci i młodzieży oraz kierownika wypoczynku-wycieczek szkolnych i obozów wędrownych.

Za swoje osiągnięcia został uhonorowany przez Ministra Edukacji Narodowej, Medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz przez Zarząd Główny Szkolnego Związku Sportowego Honorową Odznaką za Zasługi w Sporcie Szkolnym.

Brał też udział w finałach mistrzostw Polski nauczycieli w tenisie ziemnym i stołowym. Ponadto pisał do lokalnej gazety Super Tydzień Chełmski ponad 300-artykułów popularno-naukowych z cykli: „Z dziejów kultury fizycznej na Chełmszczyźnie”, „Sport – mity – obyczaje”, „Pisali przed laty”. Zorganizował w Chełmskim Archiwum, cykliczne wystawy pt. „Kultura fizyczna w Chełmie od XV w. do obecnej chwili”. Jest założycielem-członkiem (04.12.2004r.) Stowarzyszenia „Rocznik Chełmski” i członkiem Chełmskiego Towarzystwa Naukowego (2010r.).

Dotychczas opublikował następujące wydawnictwa książkowe:

1. *Dzieje Kultury Fizycznej na Ziemi Chełmskiej*. Chełm 1994.
2. *Kazimierz Paweł Janczykowski. Życie., 1888-1972*. Chełm 2000.
3. *Organizacje paramilitarne o charakterze sportowym na terenie Chełmszczyzny w okresie międzywojennym 1918-1939*. Chełm 2001.
4. *Życie sportowe w Chełmie w latach 1918-1939*. Chełm 2004.
5. *Zasłużeni Chełmianie dla kultury fizycznej. Słownik biograficzny. Część pierwsza*. Chełm 2007.
6. *Krajoznawstwo i turystyka w Chełmie w latach 1918-1939*. Chełm 2007.
7. *Sport w organizacjach paramilitarnych na ziemi chełmskiej w latach 1918-1939*. Chełm 2008.
8. *Wychowanie fizyczne i sport szkolny w Chełmie w latach 1918-1939*. Chełm 2008.
9. *Zasłużeni Chełmianie dla kultury fizycznej. Słownik biograficzny. Część druga*. Chełm 2009.
10. *Dzieje piłki nożnej w Chełmie w latach 1919-2010*. Chełm 2010.
11. *Kazimierz Paweł Janczykowski (1888-1972)*, Chełm 2011.
12. *Ruch krajoznawczo-turystyczny współczesnej aktywnej turystyki w Chełmie – ziemi chełmskiej w latach (1906)-1944 – 2010*, Chełm 2011.
13. *Kultura fizyczna w Chełmie i w powiecie chełmskim w latach 1944 – 2010*. Chełm 2011.

*Nakręcił też film biograficzny o Kazimierzu P. Janczykowskim (1888-1972), Chełm 1998.

Nikt dotąd nie pokusił się do poruszenia tego tematu, nawet w szczerkowych zagadnieniach. Dlatego książki te są pierwszymi pozycjami traktujące ten temat i jako pierwsze są dokumentem odkrywczym i pierwszym źródłem wiedzy. Sprowokują też czytelników, do zastanowienia się nad sensem badania naszej przeszłości i sensem tworzenia w imię wzniosłych naukowych ideałów historycznych i patriotycznych: – „Cokolwiek ojczyzny się tyczy, od niepamięci uchronić”.

Pisze-pisał do „Rocznika Chełmskiego”, Ksiąg Zjazdowych „Czarniecczyków”, Kwartalnika „Wychowanie Fizyczne i Sport” i „Zielonego Biuletynu” LOP Lublin.

Dokonuje wnikliwych badań, które decydują, że jego kolejne wydawnictwa książkowe mają bogate walory poznawcze. Prace jego autorstwa są cennym źródłem wiedzy i informacji o tradycjach

kultury fizycznej Chelma i ziemi chełmskiej – promuje tym Chełm-Chełmskie i region na arenie ogólnopolskiej.

Nie obce są mu zagadnienia sfery turystyki. Jako student AWF 1972-1976 (i później) rozpoczął swoje pierwsze profesjonalne wojaże krajoznawczo-turystyczne. Spenetrował: Mazury, Tatry Wysokie i Zachodnie, Beskid Niski, Roztocze, Spływ Drwęcą, Hel – Góry Niemieckie Harz i Thuringen, Berlin, Lipsk, Drezno, Wittenberg Lut., Frankfurt, Wuppertal – Krym, Moskwę, Kijów, Mały Kaukaz, Tbilisi, część Kaukazu – Budapeszt, Balaton, Wiedeń, Klagenfurt, Villach, Udine-(tu w 1976 r. przeżył trzęsienie ziemi), Alpy Wschodnie, Wenecję, Florencję, Rzym, Watykan-(tu audiencja u papieża), Monte Cassino. (1989) Rejs z żoną po Morzu Czarnym, porty Odessa, Soczi, Suchumi, Batumi rejs do granic Turcji. (1996) Rodzinna wycieczka do Ameryki (USA) śladami pierwszych osadników, Boston, Plimouth Plantation życie pierwszych kolonistów Indian, Williamsburg, Jamestown Settlement odkrycia archeologiczne, wioski Indian Powhatan, port na Oceanie Atlantyckim.

Waldemar Antoni Kozłowski

Bolesław Zygmunt (Kruczek)-Wirski
(1900 – 1972) i jego dokonania

- 19 września 1936 r. zmienił rodowe nazwisko Kruczek na Wirski -

i

Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” 1923 – 1966

i

Międzyszkolny Klub Sportowy 1934 – 1939

- wydanie drugie – rozszerzone i uzupełnione -

*Książkę dedykuję żonie i dzieciom
z podziękowaniem za cierpliwość
dla mojej bezinteresownej i pracowitej
pasji autorsko-wydawniczej*

Chełm 2012

**„Cokolwiek Ojczyzny się tyczy
Od niepamięci uchronić”**

(Statut Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1800)

Konsultacje, recenzje – dr Tomasz Demidowicz
*AWF Warszawa \ Wydz. WF i Sportu w Białej Podlaskiej
Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej*

Copyright by Waldemar Antoni Kozłowski

Projekt okładki: Waldemar Antoni Kozłowski

www.waldemark.hostil.pl – (autora)

ISBN : 83 – 916993 – 7 – 4

Powyższą książkę sponsorowali :

**Gospodarstwo Rolne
Ewa i Gabriel Zembrzyccy
Łowcza, gm. Sawin**

Wiesław Jarmulski

ul. Lwowska 16	Al. J. Piłsudskiego 28
tel. (82) 565 92 41	(hala targowa PSS)
e-mail: majster.chelm@gmail.com	tel. (82) 565 21 63

SKLEP KOMPUTEROWY

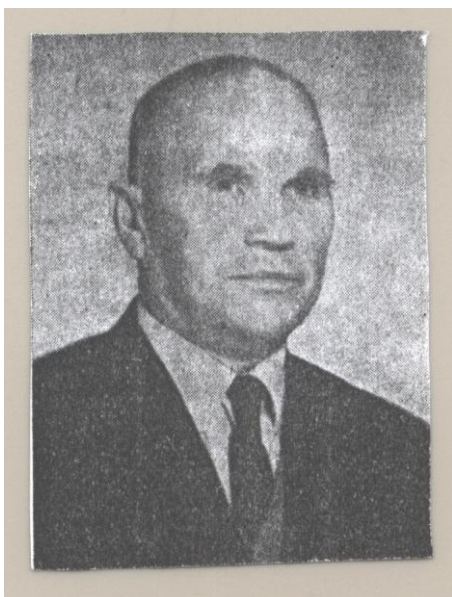
Spis treści :

<i>Od autora:</i>	<i>str.9</i>
<i>ROZDZIAŁ I – Lata: 6 luty 1900 r. – 1 wrzesień 1925 r.</i>	<i>str.18</i>
<i>ROZDZIAŁ II – Nauczyciel wychowania fizycznego – twórca kultury fizycznej:</i>	<i>str.21</i>
1. <i>Lata 1925 – 1939</i>	<i>str 22</i>
*(1939-1944 to okres okupacji hitlerowskiej).	
2. <i>Lata 1944 –1972.</i>	<i>str. 27</i>
<i>ROZDZIAŁ III – Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” 1923 –1966 :</i>	<i>str. 32</i>
1. <i>Lata 1923 – 1939;</i>	<i>str. 35</i>
A. <i>Okres 1923-1925,</i>	<i>str. 35</i>
B. <i>Okres 1925-1939</i>	<i>str. 38</i>
2. <i>Lata 1945 – 1966</i>	<i>str. 41</i>
<i>ROZDZIAŁ IV – Międzyszkolny Klub Sportowy 1934 –1939.</i>	<i>str.45</i>
 <i>Podsumowanie – zakończenie</i>	 <i>str.48</i>
 <i>Bibliografia: (źródła i opracowania).</i>	 <i>str.49</i>
 <i>Aneks</i>	 <i>str.50</i>

Bolesław Zygmunt (Kruczek)-Wirski (1900-1972):

- *Członek Polskiej Organizacji Wojskowej – bojownik o wolność.*
- *Twórca współczesnej kultury fizycznej.*
- *Nauczyciel wychowania fizycznego, instruktor – mistrz zawodu.*
- *Pedagog – wychowawca młodzieży, społecznik.*
- *Działacz oświatowy i sportowy.*
- *Fundator i organizator wielu imprez rekreacyjno-sportowych.*
- *Mistrz prowadzenia lekcji-zajęć wychowania fizycznego i sportu.*
- *Propagator idei budowy tzw. „zielonych sal”.*
- *Twórca drobnych gier i zabaw – tzw.: „Gry i zabawy dla dzieci Wirskiego”.*

Od autora:

Jak sięgam pamięcią (na początku 1954 r. rzucił naszą rodzinę do Chełma), tu w latach 1954-1963 mieszkalem przy ul. Trubakowskiej w dzielnicy Pilichonki najniebezpieczniejszej w regionie. Edukację rozpocząłem we wrześniu 1955 r. w Szkole Podstawowej przy ul. Szpitalnej 14. (Od 10 września 1954 r. funkcjonowała tu w nowym budynku Szkoła Podstawowa i II Liceum Ogólnokształcące TPD – w 1966 r. przeniesiono Szkołę Podstawową i od 1 września 1967 r. samodzielnie już jako LO Nr 2 w Chełmie).

Byłem talentem sportowym. Reprezentowałem szkołę podstawową we wszystkim, prawie w niej nocowałem. Pomagał mi w tym przyjaciel, wspinały nauczyciel wychowania fizycznego i trener mgr Edward Szałaj. Przez dwa lata jako uczeń klasy 7 i 8 i reprezentant szkoły wygrywałem w województwie lubelskim czwórbój lekkoatletyczny o puchar „Świata Młodych” (byłem też powołany do krajowej reprezentacji 4-boju). Nigdy nie zapomnę tego przeżycia i sukcesu sportowego, a w nagrodę od swojego mistrza i nauczyciela wychowania fizycznego E. Szałaja dostałem kilo cukierków czekoladowych (wtedy to było cenne).

Tu też podczas 4-boju na stadionie im. PKWN w Chełmie (1962 r.) – po raz pierwszy los zetknął z B. Wirskim (wtedy głównym sędzią zawodów). Utkwiły mi w pamięci dwa wątki: jego słowa na powitanie zawodników m. in. powiedział: „przez uprawianie sportu, wyrosiecie na mistrzów Krzyszkowiaków i Szmidtów i prawych Polaków”, i gdy podczas dekoracji gratulował mi sukcesu, i ściskając dłoń, powiedział „masz talent na wielkiego lekkoatletę” – gdy podchodził do mnie, mimo wieku utkwiała mi jego krępej budowy-sprężysta sylwetka, uśmiechnięta twarz i biała siatkowa czapeczka sportowa, (dopiero po latach dotarło do mnie kto to był).

Jako jedyny od 1973 r. zgłębiam wiedzę o historii kultury fizycznej Chełma-(ziemi chełmskiej). Penetracje i kwerendy dotyczą wszelkich dostępnych źródeł na obszarze kraju. Sięgając odległych czasów niektóre prowadzą do XV w. Każda moja kolejna książka, zawiera jedną z form kultury fizycznej, (tj. wychowanie fizyczne, sport, rekreację, wychowanie zdrowotne i turystykę), jeśli uznaję, że źródła i wiedza w niej zawarta są wyczerpane.

W 1975 r. na drodze moich badań, pojawiła się po raz pierwszy postać Bolesława Wirskiego, byłem oczarowany jego postawą i pasją do zawodu nauczyciela wychowania fizycznego. Był niezwykle osobowością, przyjacielem i wychowawcą młodzieży. Tytan pracy i wzór dla wszystkich. Życie poświęcił pracy. Honorowy i pogodny styl życia, uśmiech i optymizm, zawsze był gotów nieść pomoc.

W lutym 1985 r. na prośbę Wydziału Kultury Fizycznej i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego w Chełmie (mieścił się w Gmachu im. PKWN) opracowałem, monografię kultury fizycznej ziemi chełmskiej, w tym były też dokonania Bolesława Wirskiego.

Z perspektywy czasu twierdzę, że jako jedyny spenetrowałem w latach 1975 – 1985 archiwum B. Wirskiego. Mieściło się w jego domu rodzinnym w Chełmie przy ul. Ogrodowej 34 i dokonałem w 1985 r. ostatecznej kwerendy, (i wtedy po raz pierwszy stwierdziłem, że jego zasoby były w znacznym stopniu uszczuplone, a część materiałów rozproszona).

W 1982 roku-szkolnym na mocy decyzji władz miejskich i oświatowych, została powołana, Szkoła Podstawowa Nr 8 w Chełmie w nowo wybudowanym budynku przy ul. Połanieckiej 10 (tzw. „ósemka”). W 2000 r. „ósemka” została przekształcona w Zespół Szkół Ogólnokształcących Nr 2 z klasami sportowymi, w skład którego weszły: Szkoła Podstawowa Nr 8 i Gimnazjum Nr 6. Chciałbym nadmienić, iż w latach 1989-1999 byłem nauczycielem wychowania fizycznego SP Nr 8 w Chełmie.

Dnia 7 października 1989 r. z inicjatywy absolwentów Liceum Pedagogicznego której przewodził Stanisław Łopuszyński oraz na wniosek dyrektorów chełmskich szkół, Szkoła Podstawowa Nr 8 w Chełmie przy ul. Połanieckiej 10, otrzymała imię patrona Bolesława Zygmunta Wirskiego. Jedna z ulic chełmskich też nosi jego imię.

Los tak sprawił, że od momentu opuszczenia domu przy ul. Ogrodowej Nr 34 w Chełmie, w 1990 r. przez rodzinę Wirskich, źródłowe archiwum Bolesława Zygmunta Kruczka-Wirskiego już nie istnieje, a unikalne jego zbiory zostały niefrasobliwie rozproszone i w części bezpowrotnie przepadły. Znaczną część zbiorów-dokumentów unikalnych przekazano do SP Nr 8 Jego Imienia, które z czasem ulegały niszczeniu bez żadnego nadzoru a nawet w większości zaginęły.

Z perspektywy czasu twierdzę, że dobrze wiele unikalnych informacji (zdjęć i dokumentów), właściwie jako jedyny zachowałem i posiadam w swoich zbiorach, i w tej pracy będą prezentowane.

W 2005 r. z korespondencji, otrzymałem z Krakowskiego AWF Kierownika Katedry Metodyki Wychowania Fizycznego mojego duchowego mistrza, Profesora Henryka Grabowskiego, notkę z pobytu w Chełmie pt „Ulica Bolesława Wirskiego”. Tekst posłuży mi w ujęciu sylwetki-osobowości Bolesława Z. Wirskiego, i dlatego w całości mam przyjemność go przedstawić. Analizując w\w tekst, szczególną uwagę zwróciłem na fragment Profesora Trześniowskiego dotyczący opisu sylwetki Wirskiego. Tu moje skojarzenia szybko odniosły się do Profesora Grabowskiego. Gdy w latach 1956-1966 był nauczycielem wychowania fizycznego w I LO im. S. Czarnieckiego w Chełmie, i współtworzył powojenny ruch wychowania fizycznego i sportu w Chełmie i regionie. Z gimnastycznego ruchu „Czarniecczyków” w 1960 r. m. in. utworzył pierwszą grupę gimnastyczną. W 1963 r. z grona najzdolniejszych gimnastyków tego ruchu, Henryk Grabowski i Jan Wróbel nauczyciele wychowania fizycznego „Czarniecczyków”, powołali męską sekcję gimnastyki sportowej jako SKS „Czarniecczycy”. Od 1965 r. sekcja rozpoczęła działalność już jako MKS Chełm, grupując najzdolniejszą młodzież ze wszystkich chełmskich szkół średnich. Przeważali „Czarniecczycy” i z Technikum Mechanicznego, a sekcja gimnastyczna, należała do najlepszych w okręgu. W latach 1960-1966 właśnie Henryk Grabowski jako nauczyciel i szkoleniowiec grupy gimnastycznej był też doskonałym gimnastykiem i jako zawodnik należał do najlepszych w okręgu, i też ten opis sylwetki jest tu adekwatny.

**patrz jego artykuł:*

Henryk Grabowski
AWF Kraków

Ulica Bolesława Wirskiego

Zawód nauczyciela wychowania fizycznego nie należy do kategorii zatrudnienia o najwyższym prestiżu społecznym. Jest to poniekąd słabość wszystkich specjalności nauczycielskich. Jednak nie każdej z nich dotyczy ona w jednakowym stopniu. Stąd stereotypowy podział na „poważne” przedmioty szkolnej edukacji i tzw. „michalki”. Los michalka — wraz z takimi przedmiotami, jak wychowanie muzyczne czy plastyczne¹ — dzieli solidarnie wychowanie fizyczne. Wyższy prestiż społeczny specjalistów od wychowania umysłowego nie wynika przy tym z przeświadczenia o wyższości ich kunsztu pedagogicznego lecz zgoła prozaicznego faktu, że od stopnia z matematyki, fizyki czy języka polskiego zależą dalsze losy edukacyjne ucznia, a z wychowania fizycznego nie. Za uznaniem społecznym dla niektórych przedmiotów nauczania szkolnego stoi ponadto niekiedy utrwalona tradycja pokora wobec odpowiadających im dziedzin wiedzy. Przeciwnemu uznaniu dla wychowania fizycznego przemawiają m.in. potoczne skojarzenia ze sportem, który — jak wiadomo — nie zawsze jest nośnikiem tylko pożądaných wzorów zachowań. Słowem, podczas gdy na autorytet specjalistów wychowania umysłowego pracują również nauczane przez nich przedmioty, wychowawcy fizyczni mogą nań tylko własną pasją, talentem i pracą zasłużyć.

Modelowym przykładem pasjonata, którego talent i praca, wbrew utartym stereotypom, spotkały się z autentycznym i trwałym uznaniem społecznym był nauczyciel wychowania fizycznego Bolesław Wirski (1900-1972). Nie znam wielu szczegółów z Jego ży-

ciorysu. Kiedy po raz pierwszy spotkaliśmy się On miał blisko 60 lat, a ja niewiele ponad 20. Ja byłem świeżo upieczonym absolwentem studiów w zakresie wychowania fizycznego, On powszechnie szanowanym i podziwianym nauczycielem tego przedmiotu. Najpierw był dla mnie, jako początkującego nauczyciela, niedościgłym mistrzem, później nieocenionym współpracownikiem, by wreszcie, mimo dzielącej nas różnicy wieku, zaszczyścić mnie swoją przyjaźnią. Miejscem, gdzie na 12 lat (1956-1968) zeszły się nasze drogi życiowe i

zawodowe było miasto Chełm. Tu Bolesław Wirski rozpoczął swoją przygodę nauczycielską i tu ją zakończył. Pracował kolejno jako nauczyciel wychowania fizycznego w Seminarium Nauczycielskim i Szkole Cwiczeń, Liceum Pedagogicznym oraz wykładowca metodyki wychowania fizycznego w Studium Nauczycielskim. Łącznie przez ponad 40 lat. Przez całe swoje życie zawodowe nie rozstawał się nigdy z praktyką w dziedzinie szkolnego wychowania fizycznego i kształceniem nauczycieli tego przedmiotu. Jego wychowanymi byli m.in. pedagog prof. Wincenty Okoń, teoretyk wychowania fizycznego prof. Roman Trześniowski oraz twórca zielonych sal gimnastycznych Bronisław Pietruszyński. Prof. Trześniowski w swej książce autobiograficznej tak o Nim m.in. pisze: *„Niewysoki, krępej lecz harmonijnej budowy ciała, miłej uśmiechniętej twarzy, rzadkiej i siwiejącej czuprynie. Bajecznie prowadził lekcje zarówno praktyczne, jak i teoretyczno-metodyczne (.). Niewątpliwie Bolesław Wirski przyczynił się mocno do tego, że po ukończeniu seminarium w 1930 r. wybrałem studia w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego (CIWF) i z nim związałem swoją drogę życiową”*².

W czasie pobytu prof. Trześniowskiego w chełmskim Seminarium Nauczycielskim mnie jeszcze na świecie nie było. Mimo to przed-

stawiona charakterystyka Bolesława Wirskiego z tego okresu w pełni odpowiada zachowanemu w mojej pamięci wizerunkowi Jego osoby. Miałem też szczęście, że zdążyłem wykorzystać możliwość współpracy z Nim dla własnego rozwoju zawodowego. Nie pozostało to również bez wpływu na wybór mojej dalszej drogi życiowej. Pamiętam, że kiedy zwracałem się do Niego z własnymi wątpliwościami i rozterkami wychowawczymi potrafił zawsze wskazać również na ich dobre strony. Lubił sport. Często udzielał się społecznie jako organizator lub sędzia zawodów sportowych. Równocześnie był w pełni świadom, że może on być sposobem na wartościowe życie tylko dla wąskiej elity utalentowanych ruchowo. Dla pozostałych — jedynie środkiem ułatwiającym realizację pozasportowych aspiracji. Dlatego żaden uczeń na prowadzonych przez niego zajęciach nie przeżywał dyskomfortu z powodu przeciętnej lub niskiej sprawności fizycznej. Najbardziej kochał dzieci, dla których prowadzone przez Niego lekcje były źródłem radości i pozytywnej samooceny, a dla obserwujących je kandydatów na nauczycieli przykładem najwyższego kunsztu pedagogicznego.

Mimo, że Bolesław Wirski nie pozostawił po sobie żadnego utrwalonego na piśmie dorobku, społeczeństwo i władze miasta Chełma w pełni doceniły Jego wkład w wychowanie fizyczne dzieci i młodzieży oraz kształcenie

nauczycieli. Jedną z ulic nowego Osiedla Słonecznego nazwano Jego Imieniem. Podczas tegorocznych wakacji, będąc przejazdem w Chełmie, z satysfakcją, dumą i wzruszeniem szedłem po raz pierwszy tą ulicą. Wraz z ulicami tak prominentnych postaci polskiej kultury, jak Henryk Wieniawski i Mieczysław Karłowicz — ulica Bolesława Wirskiego wyznacza granice tego Osiedla. Po przekątnej przecina je ulica Karola Szymanowskiego. Trudno o znamienitsze towarzystwo, a zarazem dowód, że — wbrew utartym stereotypom — w ostatecznym rachunku o uznaniu społecznym dla ludzkiej działalności nie tylko decyduje jej przedmiot, ale także — a może nawet zwłaszcza — jej podmiot.

Kraków, 28 września 2005 r.

Aby przybliżyć chełmskiej społeczności biografie, wydałem książeczki pt: Zasłużeni chełmianie dla kultury fizycznej, słownik biograficzny, część pierwsza wyszła w 2007 r., a druga w 2009 r., wśród nich jest biogram Bolesława Z. Wirskiego, wkrótce ukaze się część trzecia.

W\w biografie, jako pierwsze w Chełmie tworzą kompendium wiedzy o chełmianach ludziach kultury fizycznej (to jest o nauczycielach, trenerach, zawodnikach, lekarzach, działaczach itd.). Z perspektywy czasu stwierdziłem, że niektóre osobowości, potrzebują osobnych szerszych i szczegółowych jednostkowych wydań, (ze względu na ich szeroką działalność, też więcej opisu poszczególnych wątków które były niezbędne i tworzyły historię kultury i kultury fizycznej Chełma-ziemi chełmskiej, a nawet Rzeczypospolitej).

Do takich osobowości przede wszystkim należą:

- *Kazimierz P. Janczykowski (1888-1972), (już książeczka wydana);*
- *Bolesław Z. Wirski (1900-1972), (książeczka obecna);*
- *Tadeusz Dąbrowski (1888-1946);*
- *Teofil Gniazdowski (1875-1946);*
- *Czesław Ściubak (1927-1975);*
- *Leszek Kulikowski (1932-2003);*
- *Edward Szalaj (1929-2008);*
- *Bogdan Paweł Szyszkowski (1931-1986), (będą tworzyć galerię wybitnych osobowości Chełma – ziemi chełmskiej, może będą inni).*

Reasumując:

Biografia jest wizytówką dokonań osoby, o której piszemy i którą promujemy. Biografia Bolesława Zygmunta Wirskiego to pokazanie jego osiągnięć i dokonań. Jego osiągnięcia i dokonania to promowanie osiągnięć Chełma i regionu, jak też zachowanie jego dorobku dla potomnych.

Nie chcę się odnosić do osób, które starały się pisać (formy biogramu) o Bolesławie Wirskim, każdy miał dostęp do jego archiwum i innych źródeł. Pisząc o tak szczególnych osobowościach jakim był m. in. Bolesław Wirski, należy dogłębnie przestudiować wszelkie źródła.

Pisząc o Bolesławie Wirskim i jego dokonaniach, nie można tu pominąć, roli jakie odegrało Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” i Międzyszkolny Klub Sportowy, które były Jego wizytówką i integralną częścią wychowania fizycznego w systemie wychowawczo-sportowym szkoły, począwszy od Seminarium, Liceum, Studium itd. Należy pamiętać, że SKS „Zdrów” i MKS odegrały znaczącą rolę organizatora sportowego życia w Chełmie i powiecie w

latach swojej działalności. Promieniowały też na region lubelski a nawet obszar Rzeczypospolitej.

Dlatego moim podstawowym źródłem są unikalne zbiory archiwum B. Wirskiego, które pieczętował gromadził oraz i inne źródła, patrz bibliografia.

„Mimo, że B. Wirski nie pozostawił po sobie żadnego szczególnego utrwalonego na piśmie dorobku” to jednak istnieje szereg jego pisemnych spostrzeżeń i charakterystyk oraz opinii dotyczących stanu kultury fizycznej w Chełmie i powiecie, szczególnie w latach 1950-1955.

Do tej chwili wydałem 13-pozycji książkowych, dotyczą form sfery kultury fizycznej Chełma – ziemi chełmskiej (to są: wychowanie fizyczne, sport, rekreacja, wychowanie zdrowotne i turystyka), i w 9 spośród nich (tytuły są podane w bibliografii), znajdują się obszernie wątki dotyczące właśnie dokonań Bolesława Z. Wirskiego.

Tą pozycją kończę swoje naukowe dociekania oraz penetracje itd. (tj. wielokrotne weryfikacje i badania każdego dokumentu) na temat Bolesława Zygmunta (Kruczka)-Wirskiego (1900-1972), który jest pomnikiem i dumą Chełma i też Najjaśniejszej Rzeczypospolitej.

Rozdział I –

Lata 6 luty 1900 r. – 1 wrzesień 1925 r.

Urodził się 6 lutego 1900 r. we wsi Krępa powiat Łuków, w rodzinie wiejskiego kowala. W 1906 r. rodzina przeniosła się do Siedlec, tu ojciec objął posadę w warsztatach kolejowych PKP (naprawa taboru). Tu też w Siedlcach w 1908 r. rozpoczął edukację w szkole powszechnej kolejowej z językiem rosyjskim, którą ukończył w 1913 r. Również w 1913 r. zdał egzamin do trzeciej klasy miejskiej szkoły w Łukowie.

Wraz z wybuchem I wojny światowej w 1914 r., przerwał naukę, ponieważ szkołę w której się uczył, wraz z przesuwającym się frontem władze carskie przeniosły w głąb Rosji. W wynikłej sytuacji, rodzina przeniosła się do rodzinnej wsi Krępa.

W latach 1914-1915 jako 15-letni chłopiec uczył wiejskie dzieci w rodzinnej wsi. Fakt ten zdecydował o jego dalszej edukacji i wyborze zawodu nauczycielskiego.

Można wnioskować, że w tym czasie Jego już jakby skryształizowaną osobność, podbudowywały jeszcze ideały wyzwolenicze, wynikłe z panującej w tym czasie sytuacji politycznej w kraju i w Europie.

W 1916 r. (przy pomocy starszego brata) zdał egzamin do IV klasy ogólnego gimnazjum w Łukowie. Dojrzały i odezwały się w nim idee patriotyczne i narodowowyzwoleńcze dlatego również w Łukowie w 1916 r. został przyjęty do Szkolnego Koła Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) pod pseudonimem „Zawierucha” i prowadził działalność narodowowyzwoleńczą.

W 1918 r. już, jako członek i bojownik POW pod ps. „Zawierucha”, brał udział w zbrojnych potyczkach i rozbrajaniu Niemców w Międzyrzeczu Podlaskim, Białej Podlaskiej i Brześciu.

**Polska Organizacja Wojskowa, założona w Warszawie w sierpniu 1914 r. przez Wodza Józefa Piłsudskiego jako tajna organizacja działająca w Królestwie Polskim. W latach 1914-1916 posiadała swoje agendy dywersyjno-wywiadowcze w Galicji, Rosji i na Ukrainie. Miała za zadanie poprzez swoich instruktorów wyszkolić i przygotować bojowników do wyzwolenia polskich ziem spod okupacji i zaborów. Nie każdy mógł być jej członkiem. Natomiast*

każdy członek musiał być prawym polakiem, sprawnym i wyćwiczonym. Dlatego też u podstaw wyszkolenia bojownika POW, było wychowanie fizyczne i militarne oraz polskie ideały narodowowyzwoleńcze. Możliwe i te walory miały też wpływ na jego przyszły zawód nauczyciela wychowania fizycznego.

**Wojskowe Biuro Historyczne. Zaświadczenie. Stwierdzam niniejszym, iż p. Kruczek Bolesław ps. „Zawierucha” ur. 6.II.1900 r. pełnił czynną służbę w Polskiej Organizacji Wojskowej od 14 października 1916 r. do 11 listopada 1918 r. Szef Wojsk Biura Historycznego płk dypl. Bronisław Pakowski.*

**Łuków 25 grudzień 1925 r. Zaświadczenie. Niniejszym stwierdzam, że Ob. Kruczek Bolesław wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej (obwód łukowski) w październiku 1916 r. i pozostawał w plutonie szkolnym w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Łukowie do dnia 11 listopada 1918 r. t. j. do chwili rozbiorzenia Niemców, w którym brał czynny udział. Komendant plutonu szkolnego obwodu łukowskiego por. Bd. Zabielski.*

Z powodu wynikłej sytuacji politycznej w 1918 r., wraz z kolegami z POW pozostaje w tworzącym się Wojsku Polskim. Brał też udział w walkach z bolszewikami na: Wołyniu, Polesiu i pod Hrubieszowem. Po walkach na Wileńszczyźnie otrzymał stopień plutonowego, a po działaniach wojennych otrzymał propozycję nauki w podchorążówce z awansem na oficera. Z powodów osobistych zrezygnował z kariery wojskowej.

Po zakończeniu działań wojennych, brak funduszy uniemożliwił mu dalszą naukę. Dlatego też, gdy tylko ustabilizowała się sytuacja militarno-polityczna w kraju, podjął pracę jako nauczyciel w Siedmioklasowej Szkole Powszechnej w Kocku od 15 stycznia do 31 sierpnia 1921 r., następnie pracował jako nauczyciel w Szkole Powszechnej w Łukowie od 1 września 1921 r. do 31 sierpnia 1924 r.

*Uczył i jednocześnie kształcił się dalej w kierunku nauczycielskim. Dlatego w tym czasie podnosił swoje kwalifikacje na kursach typu niższego wkn (wakacyjne kursy nauczycielskie) i typu wyższego WKN (Wyższe Kursy Nauczycielskie). *(WKN) – (wkn) wg ówczesnego nazewnictwa i rangi kursowej.*

W dniu 29 lipca 1922 r., ukończył w Łukowie, podczas wakacji kurs nauczycielski metodyczno-pedagogiczny (z wynikiem dobrym), który dał mu pełne kwalifikacje nauczania w szkole powszechnej-podstawowej.

Dnia 28 sierpnia 1922 r. ukończył w Chełmie przy Seminarium Męskim wakacyjny kurs gimnastyczny początkowy (z wynikiem bardzo dobrym).

Następnie w latach 1924-1925, kształcił się w Warszawie, gdzie dnia 22 czerwca 1925 r., (po odbyciu rocznych studiów) ukończył Państwowy Roczny Kurs Wychowania Fizycznego. Były to kwalifikacje potrzebne do nauki ćwiczeń cielesnych-(wychowania fizycznego) w zakresie szkół średnich i seminariów, (i szkołach-zakładach prywatnych).

Warszawa 31.08.1925 r. Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego.

Do p. Bolesława Kruczka nauczyciela szkoły powszechnej w Łukowie. Kuratorium zawiadamia, że Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, pismem z dnia 17 sierpnia 1925 r., przychylając się do prośby z dnia 18 czerwca 1925 r., mianuje Pana na stanowisko etatowego nauczyciela ćwiczeń cielesnych w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim przy ul. Reformackiej w Chełmie, z ważnością od dnia 1 września 1925 r. (i od tego dnia objęciem obowiązków służbowych) – Kurator Zawadzki.

Objął też obowiązki: opiekuna Szkolnego Koła Sportowego „Zdrów” i instruktora gimnastyki „Sokolej” punktu ćwiczebnego przy Seminarium Męskim, Chełmskiego Gniazda Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, został też druhem-przodownikiem „Sokolim”.

W życiorysie o początkach swojej pracy nauczycielskiej pisał: „Będąc uczniem nigdy nie przepuszczałem, iż będę nauczycielem i z początku pracę nauczycielską traktowałem jako zło konieczne. Zetknąwszy się ze szkołą i młodzieżą pokochałem tę pracę postanowiłem w tym kierunku się kształcić”.

Zaczął od nauki matematyki, której poświęcił długi czas, ucząc jej równolegle uczył też wychowania fizycznego, również i w Seminarium.

Pedagogiczne umiejętności i dobry kontakt z młodzieżą oraz jej zaangażowanie do zabaw ruchowych – które sam tworzył i stawały się jego specjalnością – były dostrzeżone przez przełożonych w Łukowie i władze w Kuratorium Oświaty Szkolnej w Lublinie (a nawet i w KOS Warszawskim i MWR i OP).

Rozdział II – Nauczyciel wychowania fizycznego – twórca kultury fizycznej.

**

- Wprowadzenie:

*Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie przy ul. Reformackiej w Chełmie prowadziło działalność dydaktyczną od 1 września 1918 r. (żeńskie powstało rok później w 1919 r.). Seminarium Nauczycielskie Męskie mieściło się w kompleksie-budowli poklasztornych kościoła i klasztoru o.o. reformatów wraz z kursami przygotowawczymi czyli Preparandą – posiadało też własną szkołę ćwiczeń. Seminarium ciągle rozbudowywało program dydaktyczny. Od 1 września 1919 r. wprowadzono wychowanie fizyczne - ćwiczenia cielesne do programu szkoły jako samodzielny przedmiot (dotąd łączony). Od 1 grudnia 1919 r. pierwszym nauczycielem ćwiczeń cielesnych w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim w Chełmie był Józef Maż. W 1920 r. zmodyfikował narzucony program wychowania fizycznego przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i Warszawskie Kuratorium Oświaty Szkolnej i wytyczył nowe kierunki systemu pracy Seminarium, jako dużej placówki naukowej: *(szkolnictwo chełmskie do 1 września 1925 r. podlegało KOS w Warszawie, a od 1 września 1925 r. nowopowstałemu KOS w Lublinie i oczywiście MWR i OP). W wyniku czego Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie w Chełmie stało się jednym z najlepszych, zakładów kształcących nauczycieli w Okręgu Lubelskim KOS i na kresach. Od 1920 r. Józef Maż zorganizował przy Seminarium Męskim jeden z trzech punktów ćwiczeń gimnastyki Sokolej chełmskiego Gniazda i jako instruktor druh-przodownik prowadził ćwiczenia. Dnia 10 marca 1923 r. Józef Maż powołał przy Seminarium Męskim Szkolne Koło Sportowe „Zdrów”, jako pierwsze Koło w Polsce. Od 1924 r. prowadził społecznie w Chełmie Amatorskie Koło Teatralne i był Prezesem Zarządu Powiatowego Związku Nauczycielstwa Polskiego. Poprzez swoje osiągnięcia wyrastał na znaczącą osobowość w społeczności chełmskiej. Nieoczekiwanie w czerwcu 1925 r. wraz z końcem roku-kursu szkolnego w Seminarium, J. Maż złożył rezygnację, co wiązało się z jego odejściem z Seminarium i z Chełma. *Zadałem sobie pytanie dlaczego taka osobowość nagle emigruje. Źródła dały mi odpowiedź – prowokowany od jakiegoś czasu awanturą aspektu ambicjonalnego przez dyr. Wiktora Ambroziewicza m. in. do jego roli i działalności w ZNP, w tym czasie J. Maż był Prezesem Zarządu Powiatowego ZNP i jakby jego zwierzchnikiem. *Analizując notatki a nawet „Zwierciadło”, mając też na uwadze zasługi [choć czasami kontrowersyjnej] o jakich pisało wielu o W. Ambroziewiczu, był on poniekąd dyktatorem i nie wyobrażał sobie aby ktoś mógł się mu sprzeciwić lub być jego zwierzchnikiem. Ambroziewicz dyr. Gim. „Czarnieczyków” był w latach 1917-1930 r., następnie wyjechał z Chełma. Adekwatny do zrozumienia problemów, jest tu artykuł redaktora K. Czernickiego pt. „Wielki człowiek” w Chełmie, „Zwierciadło” 20 kwietnia*

1930 r., nr 11, s. 1,2). Struktura organizacyjna Seminarium Męskiego dawała z wychowania fizycznego etat tylko dla jednego nauczyciela, dlatego po odejściu J. Mazia stworzyło się wolne miejsce. (O osiągnięciach J. Mazia do jego odejścia z Chełma w czerwcu 1925 r. patrz Rozdział III Szkolne Koło Sportowe „Zdrów

**

1. Lata: (1 wrzesień) 1925 – 1939-(1944)

- Dobrze, że los zamiennie-zetknął, od 1 września 1925 r.
Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie i Chełm
osobowością Bolesława Zygmunta Kruczka-Wirskiego -

*

Warszawa 31.08.1925 r. Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego.

Do p. Bolesława Kruczka nauczyciela szkoły powszechnej w Łukowie. Kuratorium zawiadamia, że Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, pismem z dnia 17 sierpnia 1925 r., przychylając się do prośby z dnia 18 czerwca 1925 r., mianuje Pana na stanowisko etatowego nauczyciela ćwiczeń cielesnych w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim przy ul. Reformackiej w Chełmie, z ważnością od dnia 1 września 1925 r. (i od tego dnia objęciem obowiązków służbowych) – Kurator Zawadzki.

Objął on też obowiązki: opiekuna Szkolnego Koła Sportowego „Zdrów” i instruktora gimnastyki „Sokolej” punktu ćwiczebnego przy Seminarium Męskim, Chełmskiego Gniazda Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, został też druhem-przodownikiem „Sokolim”.

Rozbudowywał i podnosił renomę-rangę Szkolnego Koła Sportowego „Zdrów”, w myśl hasła koła: „w zdrowym ciele zdrowy duch” i rozbudowywał statutowe działy koła: 1 – sportowy,

2 – medyczno-sanitarny,

3 – prac ręcznych pomocy sportowych,

4 – dydaktyczno-wychowawczy *(opis patrz SKS „Zdrów”).

Rozbudowywał też i podnosił rangę Seminarium Męskiego do najlepszych placówek w okręgu lubelskim i kresach wschodnich w kształceniu wybitnych jednostek przyszłych nauczycieli fachowców i prawych Polaków.

W 1926 r. ukończył w Chełmie dokształcający, wakacyjny kurs gimnastyczny początkowy ukierunkowany, większość ćwiczeń oparta o system „Sokoła”.

Zauważony (za dobrą i fachową pracę) przez władze oświatowe, i za ich zgodą od 1 września 1926 r. do 30 czerwca 1927 r. uczył równolegle ćwiczeń cielesnych w Państwowej Szkole Rzemieślniczej w Chełmie, jako nauczyciel dochodzący w wymiarze 1½ etatu (szkoła miała ciągle braki w obsadzie nauczyciela wychowania fizycznego). Opracował dla szkoły wytyczne które popularyzowały gimnastykę, gry i zabawy oraz lekkoatletykę poprzez lekcje wychowania fizycznego i zajęcia pozalekcyjne.

W 1927 r. ukończył przy Szkole Podchorążych w Warszawie – kurs i otrzymał dyplom Instruktora Przysposobienia Wojskowego I-stopnia (zakres specjalistyczny wojskowo-militarny).

Dnia 2 i 6 sierpnia 1927 r. przy Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego ukończył dwa wakacyjne kursy – wychowania fizycznego i pływania (z wynikiem bardzo dobrym). Kierownikiem kursu był profesor E. Piasecki – dyrektor studium wychowania fizycznego.

Po trzyletniej pracy-praktyce pedagogicznej jako nauczyciel ćwiczeń cielesnych w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim w Chełmie. Dnia 9 maja 1928 r. złożył egzamin przed Państwową Komisją Naukową-Egzaminacyjną w Warszawie i otrzymał dyplom nauczyciela szkół średnich ogólnokształcących w tym i seminariów nauczycielskich z wykładowym językiem polskim.

Lata 1924-1928. DYPLOM Nauczyciela Szkół Średnich

Pan Bolesław Zygmunt Kruczek, ur. we wsi Krepa, pow. Łukowskiego, dnia 6 lutego 1900 r. wyznania rzymsko-katolickiego, po odbyciu rocznych studiów na Państwowym Kursie Wychowania Fizycznego w Warszawie, po złożeniu przepisanych programem egzaminów i uzyskania od Rady Pedagogicznej tegoż kursu świadectwa z ćwiczeń cielesnych, wydanego dnia 22 czerwca 1925 r., oraz po odbyciu przepisanej praktyki nauczycielskiej w państwowym seminarium nauczycielskim męskim w Chełmie, poddał się egzaminowi państwowemu na nauczyciela szkół średnich i zdał go z wynikiem dostatecznym. Wobec tego Komisja stwierdziła, iż Pan Bolesław Zygmunt Kruczek – posiada na podstawie art. 1 ustawy z dnia 26 września 1922 r. [Dz.U.R.P. z r. 1922, Nr 90, poz. 828], oraz rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 9 października 1924 r. [Dz.U.R.P. z r. 1924, Nr 91, poz. 859], kwalifikacje zawodowe do nauczania ćwiczeń cielesnych jako przedmiotu głównego, w szkołach średnich ogólnokształcących i seminariach nauczycielskich państwowych i w prywatnych z językiem wykładowym polskim.

Warszawa 9 maja 1928 r.

Komisja Egzaminów Państwowych w Warszawie dla Nauczycieli Szkół Średnich.

W dalszym ciągu doskonalił się na kursach nauczycielskich – typu WKN i wkn – podczas których otrzymał dodatkowe specjalistyczne kwalifikacje nauczycielskie z wychowania fizycznego i tytuły instruktora z:

- gimnastyki,
- przysposobienia wojskowego,
- pływania,
- lekkiej atletyki,
- sportów zimowych,
- gier i zabaw,
- gier sportowych,
- tańców
- zajęć muzycznych.

W dniu 27 lipca 1929 r. ukończył w Wągrowcu nauczycielski – kurs wakacyjny doskonalący z wychowania fizycznego, w tym z ćwiczeń gimnastycznych i lekkiej atletyki, wioślarstwa, pływania, tańców ludowych i pląsów. (Kurs odbył się w myśl rozporządzenia MSW i PU WF i PW, kierownikiem kursu był – W. Sikorski wizytator MWR i OP).

Był twórcą postępowego ruchu: kultury i kultury fizycznej, szczególnie szkolnego wychowania fizycznego i sportu w Chełmie i w okręgu lubelskim. Ciągłe ulepszał metody pracy i reorganizował profil Seminarium.

W dniu 7 maja 1932 r. przed Dyрекcją Seminarium (w obecności delegata MWR i OP), złożył przysięgę służbową, jako stałego nauczyciela Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego przy ul. Reformackiej w Chełmie.

Związek małżeński zawarł w Chełmie, 27 lipca 1932 r. z Marią Kurowską, nauczycielką Szkoły Powszechnej w Chełmie. Z tego związku mieli jedną córkę Annę-Elżbietę – urodziła się w 1933 r.

Wiosną 1933 r. oddano do użytku publicznego tak długo oczekiwany w Chełmie pierwszy na otwartym powietrzu basen-pływalnię (25m 6-torów, pomieszczenia i teren rekreacyjny) na terenie Zakładów Metalowych przy ul. Lwowskiej w Chełmie. Patronat nad obiektem objął Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (WF i PW) w Chełmie z czasem też Chełmski Obwód Ligi Morskiej i Kolonialnej (LMK). Po obustronnej zgodzie od 1933 r. został konsultantem, opiekunem, organizatorem i instruktorem sportów wodnych na tej pływalni. W zakres

wchodziło: nauka pływania wszystkimi stylami, ratownictwo wodne, prowadzenie zawodów-festynów, zabaw w wodzie, organizowanie pokazów pływackich i zawodów dla wszystkich grup wiekowych – z ramienia Komitetów WF i PW oraz LMK, biuro ul. Lwowska 9. Pierwsze zawody pływackie w Chełmie jako organizator i sędzia główny zorganizował w dniach 20-21 maja 1933 r. – dla członków PW i WF, LMK, klubów sportowych, młodzieży szkół średnich i powszechnych i nie zrzeszonych. Tą funkcję pełnił do 1939 r., w ramach LMK organizował obozy pływacko-żeglarskie w bazach wodnych na Mazurach. Organizował też zajęcia na pływalni dla ogółu społeczeństwa.

W ramach pomocy nauczycielskiej za zgodą KOSL, w roku szkolnym 1933-1934 uczył wychowania fizycznego chłopców w Państwowym Gimnazjum im. S. Czarnieckiego w Chełmie w zakres wchodziła również opieka Szkolnego Koła Sportowego „Czarniecczy” (pierwszą sytuację w Gimnazjum wytworzył skomplikowany fakt, że z rokiem szkolnym 1932\1933 zakończył pracę jako nauczyciel wychowania fizycznego Kazimierz Janczykowski, a od 1 września 1934 r. mógł ten etat objąć Franciszek Krakiewicz po zaliczonych egzaminach pedagogicznych do zawodu nauczyciela wychowania fizycznego, następnie uczył do 1939 r.).

Z początkiem 1934 r. powołał przy Seminarium Męskim – Międzyszkolny Klub Sportowy (MKS), drugi po Lublinie i trzeci w tym czasie w kraju, (w Lublinie MKS powstał w 1933 r. jako pierwszy w kraju). W MKS zgrupował najlepszą młodzież i kadrę nauczycielską-szkoleniową. Następnie w 1935 r. wszedł do Rady Metodyczno-Szkoleniowej i Sędziowskiej Lubelskiego MKS działającego na okręg lubelski – (opis szerzej patrz MKS).

Zgodnie z przepisami prawa i za zgodą wojewody lubelskiego, 19 września 1936 r. zmienił rodowe nazwisko Kruczek na Wirski.

W 1936 r. był wytypowany przez KOSL, jako jeden z trzech nauczycieli w Chełmie, na stanowisko kierownika, odpowiedzialnego za nauczycieli praktykantów odbywających szkolenie pedagogiczne przedegzaminacyjne do zawodu.

Po reorganizacji Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w 1937 r. (żeńskie zostało zlikwidowane) utworzono Państwowe Liceum Pedagogiczne Męskie. W Liceum Pedagogicznym Męskim uczył: ćwiczeń cielesnych, metodyki, przysposobienia wojskowego i arytmetyki, a w Szkole Ćwiczeń: ćwiczeń cielesnych, rytmiki i prowadził drużynę harcerską, był też

wychowawcą w szóstej klasie. W ramach zajęć świetlicowych organizował wieczorki zabawowo-zapoznawcze i zabawy towarzyskie a przede wszystkim gry i zabawy, które stawały się jego specjalnością. Organizował też w okresie ferii i wakacji szkolne obozy sportowe i kolonie w tym dla dzieci biednych. Był w Seminarium w komisji wychowawczej i dydaktycznej oraz organizowania uroczystości państwowych.

Jako opiekun MKS Chełm, w latach 1934-1939 współpracował na polu sportowej rywalizacji z najlepszymi MKS w kraju z: Warszawy, Lublina, Kowna, Brześcia, Lwowa, Krasnegostawu, Lubomla, Ostrowa, Siedlec, Krakowa, Garwolina i Zamościa.

Z jego inicjatywy (i renomy jaką miało Seminarium Męskie jako znaczący ośrodek w okręgu kształcący nauczycieli) w porozumieniu z KOSL i Magistratem w Chełmie przy Seminarium Męskim odbywały się od 1931 r. dokształcające kursy z wychowania fizycznego dla nauczycieli z okręgu lubelskiego. Prowadził tu też zajęcia praktyczne (kierownikiem kursów z ramienia KOSL był właśnie Józef Maż w tym czasie Okręgowy Instruktor Wychowania Fizycznego KOS w Lublinie).

Od 1936 r. (zarządzeniem MSW – PU WF i PW z 1932 r. oraz KOSL) był orzecznikiem i przeprowadzał próby na Państwową Odznakę Sportową (POS), w jednej z pięciu komisji w Chełmie, działającej przy Związku Strzeleckim Komenda Powiatowa w Chełmie.

*Państwowa Odznaka Sportowa (POS), wprowadzona od 1930 r. – inspirowana przez Wodza Naczelnego Józefa Piłsudskiego – w celu sportowego zaktywizowania całego społeczeństwa, której regulamin stał się zaszczytnym systemem zdobywania stopni sprawności fizycznej, a przede wszystkim w zakładach pracy i szkołach.

Jeszcze (przed wybuchem II wojny światowej w 1939 r.), dnia 19 sierpnia 1939 r. ukończył w Wągrowcu dokształcający wakacyjny kurs nauczycielski wychowania fizycznego dla nauczycieli szkół średnich.

Z chwilą wybuchu II wojny światowej we wrześniu 1939 r., został powołany do pomocniczej służby wojskowej przy obronie Chełma. Podczas okupacji objął stanowisko kierownika olejarni w Chełmie, rozpoczął też działalność w ruchu oporu.

Wiosną 1940 r. gestapo aresztowało jego żonę, a w sierpniu 1940 r. została rozstrzelana wraz z wieloma mieszkańcami Chełma i Krasnegostawu. W związku z tą sytuacją do końca 1943 r. (poszukiwany) ukrywał się wraz z córeczką. Następnie w konspiracji (pod innym nazwiskiem), podjął pracę w Spółdzielni Spożywców „Społem” w Chełmie.

2. Lata 1944 – 1972

Dnia 2 września 1944 r. odbyła się w Chełmie pierwsza po wyzwoleniu inauguracja roku szkolnego, w reaktywowanym Liceum i Gimnazjum im. S. Czarnieckiego w Chełmie (w dawnym jej gmachu). W pierwszych latach po wyzwoleniu w gmachu Liceum i Gimnazjum mieściło się kilka chełmskich szkół (m. in. Liceum im. S. Czarnieckiego (męskie), Liceum Królowej Jadwigi (żeńskie), Szkoła Handlowa i Liceum dla Dorosłych). Wraz z tym faktem 2 września 1944 r., podjął tu pracę jako nauczyciel wychowania fizycznego.

Był też w chełmskiej grupie działaczy-nauczycieli reaktywującej-odbudowującej powojenną kulturę, kulturę fizyczną, oświatę, a przede wszystkim szkolne wychowanie fizyczne i sport.

Następnie po otwarciu, 1 września 1945 r. w Chełmie Państwowego Liceum Pedagogicznego, powrócił do swojej szkoły i dalej uczył wychowania fizycznego (aż do 1969 r. do przejścia na emeryturę), reaktywował też SKS „Zdrów” – i przywrócił szkole i „Zdrów” jego dawną renomę.

Z tą chwilą pod jego przewodnictwem tworzyła się grupa nauczycieli wychowania fizycznego, celem dokształcania się i odbudowy oświaty i powojennego szkolnego wychowania fizycznego, sportu w Chełmie i powiecie.

W dniu 26 sierpnia 1948 r. ukończył w Warszawie organizowany przez Ministerstwo Oświaty, dokształcający Centralny Kurs Wakacyjny Wychowania Fizycznego dla nauczycieli zakładów kształcenia – zaliczany jako WKN.

W latach 1950-1955 prowadził zajęcia-treningi sportowe z zawodnikami sekcji bokserkiej KS „Związkowiec” Chełm. Początkowo w piwnicach „Resursy” gdzie mieścił się i trenował klub, a następnie przeniósł grupę bokserką i trenował ją w sali sportowej Liceum Pedagogicznego.

Dnia 14 lutego 1950 r. w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Chełmie, zorganizował pierwsze organizacyjne zebranie nauczycieli wychowania fizycznego w sprawie zorganizowania komisji samokształceniowej w myśl okólnika KOS Lubelskiego z dnia 20 stycznia 1950. Został pierwszym przewodniczącym komisji samokształceniowej. Zobowiązał członków komisji do wygłaszania pogadanek nt. znaczenie ruchu dla ogólnego rozwoju dziecka w swoich szkołach na najbliższych zebraniach rodzicielskich jak również podniesienia poziomu wychowania fizycznego na terenie swojej szkoły. Komisja ta odegrała wielką rolę w dalszej pracy na rzecz podnoszenia kwalifikacji przez poszczególnych nauczycieli wychowania fizycznego w mieście i powiecie chełmskim i ich pracy w poszczególnych szkołach.

W dalszym procesie doszkalania nauczycieli wychowania fizycznego, w dniach 26 i 27 maja 1950 r. zorganizował w Chełmie, dwudniową konferencję wychowania fizycznego dla nauczycieli szkół podstawowych z powiatu chełmskiego. Lekcje pokazowo-metodyczne prowadzili najlepsi wyznaczeni nauczyciele – były też wyjazdy w teren. Jako przewodniczący dokonywał podsumowywania wyników konferencji i szkoleń oraz sytuacji jaka istniała w terenie do prowadzenia lekcji wychowanie fizycznego. Przede wszystkim stawiał na szkolenie fachowych kadr nauczycieli i tworzenie bazy, sal, boisk i terenów rekreacyjnych, oraz tzw. „sal zielonych”.

Otrzymał też funkcję Instruktora Wychowania Fizycznego Powiatowego Ośrodka Doskonalenia Kadr Oświatowych w Chełmie, i jako instruktor od 1951 r. wizytował szkoły w mieście i powiecie. Hospitował lekcje wychowania fizycznego, pomagał nauczycielom, służył im radą i wskazówkami. Rozwijał i upowszechniał organizację gier i zabaw dla dzieci oraz zajęcia o charakterze zabawowo-kulturalnym dla młodzieży.

Wraz z utworzeniem, z jego inicjatywy w Liceum Pedagogicznym od 1950 r., klas o rozszerzonym profilu wychowania fizycznego – organizował dla studentów wyjazdowe obowiązkowe obozy sportowe letnie i zimowe. Utrzymywał kontakty pedagogiczno-sportowe z Akademią Wychowania Fizycznego w Warszawie, Krakowie i Gdańsku.

Od 19 grudnia 1950 r. był członkiem Miejskiego Komitetu Kultury Fizycznej w Chełmie, i jako jego członek był w grupie założycielskiej, która powołała 20 sierpnia 1955 r. Między-Zakładowy Klub Sportowy „Chełmianka” Chełm w pionie Zrzeszenia Sportowego „Start”.

W dniu 19 sierpnia 1951 r. ukończył w Wągrowcu, organizowany przez Ministerstwo Oświaty dokształcający Centralny Kurs Wakacyjny Wychowania Fizycznego dla nauczycieli Liceów Pedagogicznych – zaliczany jako WKN.

Dnia 24 lipca 1951 r. został powołany na członka Prezydium Społecznej Sekcji Sportowej Piłki Ręcznej PPKF w Chełmie (funkcjonowała też nazwa szczypiorniak). Posiadał uprawnienia okręgowego sędziego z lekkiej atletyki, i na wszystkich zawodach w regionie chełmskim związanych z lekką atletyką praktycznie pełnił funkcję sędziego głównego.

Dnia 2 kwietnia 1960 r. zawarł w Chełmie drugi związek małżeński z Bronisławą Stolarczyk.

Gdy po reorganizacji Państwowego Liceum Pedagogicznego, od 1962 r. powstało w Chełmie na jego miejscu, Studium Nauczycielskie ze specjalnością wychowanie fizyczne i biologia. Objął w nowo zreformowanej szkole funkcję kierownika wydziału wychowania fizycznego.

Organizował wieczorki towarzyskie, gry świetlicowe, spotkania poetyckie i zgaduj-zgadule. W swojej pracy dydaktycznej dbał o właściwe wychowanie i przygotowanie przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego.

Inicjował i organizował według dydaktycznego programu wychowania fizycznego wycieczki, wędrowki i rajdy krajoznawczo-turystyczne przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego.

W celu podnoszenia własnych kwalifikacji i większego zainteresowania grona pedagogicznego sprawami wychowania fizycznego organizował do 1969 r. lekcje pokazowe. Był nie tylko doskonałym wychowawcą, metodykiem, ale i organizatorem. Również do 1969 r. był instruktorem wychowania fizycznego w Państwowym Ośrodku Dokształcania Kadr w Chełmie .

Był wielkim propagatorem idei budowy tzw. „zielonych sal”, organizował też kursy i konferencje dla młodych nauczycieli w mieście i terenie, a także animatorem wielkiej akcji przeprowadzonej na skalę całego powiatu tzw. konkursu budowy boisk.

Stworzył imprezę, która na stałe została wpisana do kalendarza imprez szkolnych i od 1970 r. Szkolnego Związku Sportowego w Chełmie i powiecie jako konkurs gier drobnych tzw., „Gry i zabawy im. Wirskiego” (obecnie jakby zapomniana).

Organizował imprezy nawet o zasięgu centralnym. W swojej długoletniej pracy, miał duże zasługi dla rozwoju kultury fizycznej a przede wszystkim szkolnego wychowania fizycznego i sportu w okręgu lubelskim. Dlatego był bardzo wysoko ceniony przez Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki w Lublinie. Często były do niego kierowane podziękowania za ofiarną pracę na odcinku wychowania fizycznego, sportu i turystyki.

W 1969 r. przeszedł na emeryturę. Tzw. Zakład Kształcenia Nauczycieli w Chełmie od Seminarium do Studium istniał przez cały czas przy ulicy Reformackiej w Chełmie w latach 1918 – 1971 (czyli jeszcze za jego żywota).

W zawodzie nauczyciela przepracował:

lata 1921 – 1939 (18 lat),

(1939-1944 to wojna i okupacja),

lata 1944 – 1969 (25 lat), czyli razem 43 lata pracy.

Za pracę otrzymał:

- 1931 r. – „Medal za ofiarną pracę”,*
- 1937 r. – „Medal Niepodległości”,*
- 1956 r. – „Srebrny Krzyż Zasługi”,*
- 1962 r. – „Odznakę Zasłużony Działacz Kultury Fizycznej”,*
- 1962 r. – „Odznakę Zasłużony Nauczyciel”,*
- 1966 r. – „Odznakę 1000-lecia Państwa Polskiego”,*
- 1966 r. – „Kawalerski Krzyż Orderu Odrodzenia Polski”.*

Część zbiorów (prawdopodobnie) dotyczących m. in. jego przebiegu pracy pedagogicznej i różnej prasy sportowej przekazał (nie wiadomo co te zbiory obejmowały) w 1970 r. do biblioteki (tworzącej się uczelni, jednostki organizacyjnej AWF w Warszawie) Filii Akademii Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej. Obecnie Akademia Wychowania Fizycznego J. Piłsudskiego w Warszawie – Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej.

Niedługo po przejściu na emeryturę bo już wiosną 1970r. ciężko zachorował. Zmarł 31 lipca 1972 r. i został pochowany na zabytkowo-historycznym cmentarzu przy ul. Lwowskiej w Chełmie.

Dla upamiętnienia, ulica i szkoła w Chełmie nosi jego imię, a „Gry i zabawy im. Wirskiego” weszły do corocznego kalendarza imprez dla młodzieży szkolnej w Chełmie. Od 1972 r. przez jakiś czas aktywniej organizowane i promowane przez Szkolny Związek Sportowy w Chełmie (choć od pewnego czasu jakby zapomniane).

Pod koniec swojej pracy, tak określił zawód nauczyciela wychowania fizycznego: „Gdybym zaczynał od nowa, chyba zostałbym nauczycielem. Widzę wartości jakie daje wychowanie fizyczne w kształtowaniu osobowości człowieka i to jest ważniejsze jeszcze od sprawności fizycznej i elementów zdrowotnych jakie rozwija. To daje zadowolenie. Ile można dzięki wychowaniu fizycznemu naprawić charakterów i złych cech młodzieży, o tym przekonałem się w swojej pracy wielokrotnie”.

Rozdział III – Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” 1923 - 1966.

- Wprowadzenie pierwsze:

W Chełmie w piłkę nożną próbowano grać-grano już od wiosny 1919 r. na boiskach szkolnych i w formie podwórkowo-dzielnicowej. To za sprawą wprowadzenia piłki nożnej jako gry sportowej, do programu z wychowania fizycznego w szkołach chełmskich od początku 1919 r. (r. szk. 1918\1919). (jako pierwszy) przez nauczyciela wychowania fizycznego Kazimierza P. Janczykowskiego (1888-1972), dalej Józefa R. Mazia (1894-1966), następnie Bolesława Z. Wirskiego. Spowodowało to rywalizację chełmskich dwóch wielkich szkolnych drużyn „Seminarzystów” (Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie) i „Czarniecczyków” (Państwowe Gimnazjum im. S. Czarnieckiego), co rozpowszechniło piłkę nożną w Chełmie i regionie. Piłka nożna jako gra sportowa, ogólnie dostępna, szybko zadomowiła się w Chełmie i regionie.

Jak podaje K. Janczykowski: „pierwszy mecz piłki nożnej rozegrały w Chełmie latem 1919 r. dwie drużyny reprezentacje „Seminarzystów” i „Czarniecczyków” na placu-boisku przyszkolnym „Czarniecczyków”, rewanż jesienią tego roku na placu przyszkolnym „Seminarzystów”.

Wiosną 1921 r. przy w\w chełmskich szkołach powstały profesjonalne drużyny piłki nożnej, jako szkolne koła sportowe - piłki nożnej pod nazwami od swoich szkół „Czarniecczyki” i „Seminarzyści”. Jak wynika ze źródeł, były to jedne z pierwszych (a może nawet pierwsze) szkolne drużyny, koła sportowe piłki nożnej powołane w Rzeczypospolitej po 1918 r.

Dużą rolę w popularyzacji szkolnego wychowania fizycznego i piłki nożnej jako gry biegowej odegrały też słynne parki gier i zabaw im. profesora dra Henryka Jordana.

Ciekawe są dane statystyczne, podane przez PZPN w komunikacie z 1925 r. W tym czasie Lubelski OZPN zrzeszał 24 kluby, w których grało 423 piłkarzy, a w gronie wyróżnionych aż trzy drużyny z Chełma były to:

- Wojskowy Klub Sportowy 7pp Leg.,*
- Koło Sportowe „Czarniecczyki,”*
- Koło Sportowe „Seminarzyści”.*

*

Jesienią 1919 r. K. Janczykowski, zorganizował na terenie przyszkolnym „Czarniecczyków” pierwszy w Chełmie bieg przełajowy na dystansie 3km. W biegu poza młodzieżą szkolną uczestniczyli członkowie „Sokoła”, „Strzelca” i żołnierze miejscowej jednostki wojskowej.

*

*Tak więc, latem 1919 r. rozegrano pierwszy mecz piłki nożnej w Chełmie a jesienią 1919 r. odbyły się pierwsze zawody lekkoatletyczne jako bieg przełajowy na 3km. w Chełmie. Były to pierwsze zawody sportowe w Chełmie w których wystąpiły te dwie szkoły pod nazwą „Czarniecczycy” i Seminarzyści”. Było to też pierwsze *źródłowe odnotowania sportowe tych szkół pod nazwą „Czarniecczycy” i „Seminarzyści” i pierwsze daty tych szkół w tworzeniu ruchu sportowego w swoich szkołach oraz Chełmie i w terenie.*

- Wprowadzenie drugie:

*Józef Rudolf Maż (1894-1966) bojownik walk narodowowyzwoleńczych, twórca współczesnej kultury fizycznej, nauczyciel wychowania fizycznego, pedagog, działacz oświatowy sportowy i turystyki. W czerwcu 1914 r. ukończył Państwowe Seminarium Nauczycielskie w Rzeszowie. We wrześniu 1914 r. rozpoczął pracę w Przemyślu. Powołany do armii austriackiej, następnie podczas wojny 1914-1918 brał udział w walkach narodowowyzwoleńczych przeciwko Rosji. Służbę wojskową zakończył jesienią 1918 r. a po zakończeniu wojny los rzucił go do Chełma, gdzie od 1 września 1918 r. rozpoczął pracę jako nauczyciel wychowania fizycznego w Szkole Powszechnej w Okszowie k\ Chełma. Korzystając z propozycji 1 grudnia 1919 r. przeniósł się do Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego przy ul. Reformackiej w Chełmie, na etat nauczyciela ćwiczeń cielesnych-(wychowania fizycznego). W 1920 r. zmodyfikował narzucony program z wychowania fizycznego przez (MWR i OP) i Warszawskie Kuratorium Oświaty Szkolnej (KOS) i wytyczył nowe kierunki systemu pracy szkoły, jako dużej placówki: *(szkolnictwo chełmskie do 1 września 1925 r. podlegało KOS w Warszawie a od 1 września 1925 r. nowopowstałemu KOS w Lublinie i oczywiście MWR i OP). W wyniku czego Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie w Chełmie zaliczano do najlepszych zakładów kształcących nauczycieli w Okręgu Lubelskim KOS i na kresach. W 1920 r. został druhem-przodownikami i członkiem Towarzystwa*

Gimnastycznego „Sokół” w Chełmie im. Kazimierza Wielkiego. Następnie przy Seminarium Męskim zorganizował jeden z trzech punktów ćwiczeń gimnastyki Sokolej chełmskiego Gniazda i jako instruktor druż-przodownik prowadził ćwiczenia. Poszerzając swoje kwalifikacje w latach 1921-1923 ukończył roczny kurs wychowania fizycznego przy Studium Wychowania Fizycznego w Warszawie i Centralną Szkołę Wojskową Gimnastyki i Sportów w Poznaniu. Był propagatorem zdrowego i sportowego stylu życia. Dnia 10 marca 1923 r. powołał przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim w Chełmie Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” jako integralną część systemu wychowawczo-sportowego szkoły. Jak wynika ze źródeł, było to bodajże pierwsze koło sportowe w Polsce, które odegrało znaczącą rolę na kresach wschodnich w krzewieniu kultury fizycznej, a nawet i w kraju. Od 1923 r. poza pracą w swojej szkole, organizował i prowadził społecznie wakacyjne obozy młodzieżowe na terenie kraju. Był też członkiem komisji do spraw oświaty, higieny i zdrowia młodzieży szkolnej podczas Ogólnopolskiego Zjazdu Oświatowego zorganizowanego w Chełmie 8 grudnia 1923 r. przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, dla podkreślenia znaczenia Chełma w walce o polskość. Od 1924 r. prowadził społecznie w Chełmie Amatorskie Koło Teatralne i był Prezesem Zarządu Powiatowego Związku Nauczycielstwa Polskiego. Był współzałożycielem 1 czerwca 1924 r. w Chełmie Rady Wychowania Fizycznego i pełnił w niej funkcję skarbnika. Rada WF miała na celu podnoszenie sprawności fizycznej młodzieży i ich przydatności do obronności kraju. Od 1924 r. zorganizował w Chełmie i na terenach nadbużańskich akcję pn. „Ofiary na fundusz olimpijski” a datki przekazywał do Warszawy. Poprzez swoje pozytywne poczynania wyrastał na znaczącą osobowość w społeczności chełmskiej. Nieoczekiwanie w czerwcu 1925 r. wraz z końcem roku-kursu szkolnego w Seminarium, złożył rezygnację, co wiązało się z jego odejście z Seminarium i z Chełma

1. Lata 1923 – 1939:

A. Okres 1923-1925,

W dniu 10 marca 1923 r. Józef Maż nauczyciel ćwiczeń cielesnych powołał przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim przy ul. Reformackie w Chełmie – Szkolne Koło Sportowe „Zdrów”, w myśl hasła „w zdrowym ciele zdrowy duch”. Powołanie Koła było efektem jego nauk w Studium Wychowania Fizycznego w Warszawie i Centralnej Szkole Wojskowej Gimnastyki i Sportów w Poznaniu. Prace nad powołaniem Koła prowadził już z początkiem 1922 r. Ponieważ wiele spraw jakby wymykało się spod kontroli szkoły. Dlatego potrzebna była jedna organizacja oparta o program szkoły która by panowała, korygowała i koordynowała wszelkie sprawy związane z kulturą fizyczną (jak: poziom wychowania fizycznego, wszelkie zawody sportowe w szkole i poza nią, budowa obiektów sportowych oraz tworzenie reprezentacji szkoły we wszystkich dyscyplinach sportowych), i była też wizytówką szkoły. SKS „Zdrów” odegrało znaczącą rolę na kresach wschodnich Rzeczypospolitej w krzewieniu kultury fizycznej.

Problem powołania Szkolnego Koła Sportowego „Zdrów” był tak społecznie ważny, że na łamach znanego regionalnego pisma chełmskiego „Zwierciadło” redaktor K. Czernicki pisał: „Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” bodajże pierwsze koło w Polsce oparte na regulaminie. Działalność jego rozbudziła i ożywiła w Chełmie życie sportowe i stała się przykładem, dla innych szkół”.

Wraz z powołaniem Szkolnego Koła Sportowego „Zdrów” oraz na apel dyrekcji Seminarium, Magistrat chełmski utworzył specjalny fundusz pomocy na zakup sprzętu, do którego dołączyło się chełmskie społeczeństwo. Już w maju 1923 r., za zebrane pieniądze, Józef Maż przywiózł z Krakowa zakupiony sprzęt specjalistyczny do prowadzenia lekcji z wychowania fizycznego oraz zajęć z lekkiej atletyki i gier (i innych sportów). Działalność SKS „Zdrów” była widoczna, doceniona, wyróżniona i nagradzana przez Lubelskie Kuratorium Oświaty Szkolnej i Ministerstwo.

Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” było odpowiedzialne też za, rozwój sportu szkolnego, akcje letnie, obozy, kolonie i akcje pomocy biednym w Chełmie. Dla unowocześnienia pracy dydaktyczno-wychowawczej w szkole, przy Kole działały specjalistyczne sekcje:

- 1. sportowa,*
- 2. medyczno-sanitarna,*

3. *prac ręcznych-pomocy sportowych*
4. *dydaktyczno-wychowawcza.*

Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” z rangi przynależności do Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Chełmie i kształcenia w nim przyszłych nauczycieli, było odpowiedzialne za ich styl i poziom wychowania fizycznego oraz za rozwój sportu w Seminarium w Chełmie i w okolicy.

- Ruch krajoznawczo-turystyczny:

Ruch wycieczek, wędrówek, rajdów i obozów Seminarzystów o charakterze sportowo-wypoczynkowym i regionalno-krajoznawczym oparty o system naukowo-poznawczy był ścisłym elementem programu dydaktyczno-wychowawczego szkoły. Uczelnia ta kształciła przyszłych nauczycieli, dlatego też aspekt wycieczek szkolnych realizowany był jako dział obowiązkowy wchodzący w zakres wychowania fizycznego.

Sz szczególnie Seminarium Męskie, poprzez system praktyk i badań przyszłych nauczycieli. Obejmowało ono swym zasięgiem dydaktycznym przyległe miejscowości powiatu chełmskiego. Niosło im pomoc w postaci opracowań programów, wysokokwalifikowanych nauczycieli z wychowania fizycznego oraz ich występy i pokazy w tym organizowania imprez kulturalno-sportowych – z rekreacji, wycieczek, obozów, gier sportowych, sportów wodnych, gier i zabaw.

Rzecznikiem w/w aspektów i form pracy dydaktycznej było powołane właśnie przy Seminarium Męskim przez Józefa Mazia 10 marca 1923 r. Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” – które koordynowało wszelką działalność sportową i turystyczną na terenie szkoły.

Pierwszą wycieczkę tematyczno-naukową i sportowo-krajoznawczą (poza zwykłymi wycieczkami lekcyjnymi) zorganizował SKS „Zdrów” z opiekunem J. Maziem 1 czerwca 1924 r. Była to wycieczkowa grupowa wyjazdowa, na zaproszenie Urzędniczego Klubu Sportowego „Włodawia” i Szkolnego Klubu we Włodawie. Uczestniczyli w niej uczniowie Seminarium Męskiego III i IV kursu, celem przeprowadzania pokazowych zawodów z: piłki nożnej, lekkiej atletyki, gier i zabaw i gier zespołowych oraz rozegraniu pokazowych meczów. Na zakończenie naukowo-sportowej wycieczki wspólne zwiedzanie okolicy i kąpiel w rzece Bug.

- Ruch „Olimpijski” :

Polski Komitet Igrzysk Olimpijskich (PKIOL) – to pierwsza nazwa narodowego komitetu olimpijskiego w Polsce która obowiązywała w latach 1919-1924, następnie zmieniona na Polski Komitet Olimpijski (PKOL) –

(Polski Komitet ukonstytuował się 1 grudnia 1919 r. jako 28 uznany przez MKOL). PKOL to organizacja społeczna działająca na rzecz popularyzacji idei olimpijskiej i upowszechnienia sportu olimpijskiego w Polsce oraz środowiskach polonijnych za granicą. Jest uznana przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski, z którym współpracuje na rzecz międzynarodowego ruchu olimpijskiego.

Po 1924 r. zawiązała się ścisła współpraca PKOL z terenowymi jednostkami w całej Rzeczypospolitej, szczególnie z organizacjami sfery sportowej, kultury i propagandy oraz współpraca z olimpijczykami i ruchami olimpijskimi w terenie. Członkowie i delegaci PKOL prowadzili szczególnie na tzw. prowincji, szeroką akcję wykładów i pogadanek, m. in. latem 1924 r. i w Chełmie, na zaproszenie Zarządu Metodycznego SKS „Zdrów” i opiekuna Józefa Mazia. Powołaniu 10 marca 1923 r. przy Seminarium Męskim SKS „Zdrów”, przyświecała też idea sportu i „Olimpizmu”. Jedną z sekcji sportowej posiadała właśnie agendę, która zajmowała się ideą ruchu olimpijskiego i wspomaganiem talentów polskich olimpijczyków.

Od stycznia 1924 r., J. Maź organizował (wspierany ideą członków SKS „Zdrów”) wielką akcję chełmską pn. „Ofiary na fundusz olimpijski”, pierwszą na kresach Rzeczypospolitej i w tej formie w kraju. Odezwa miała duży oddźwięk, propagandowy, społeczny i polityczny. Akcją zainteresował się redaktor-wydawca K. Czernicki który na łamach swojej słynnej gazety „Zwierciadła” publikował wiadomości i listy ofiarodawców, nadał też tej sprawie charakteru społecznego i obywatelskiego. Datki na fundusz łożyli mieszkańcy, instytucje, młodzież i szkoły z Chełma oraz z terenu.

Na pierwszą odezwę w styczniu 1924 r. i zaproszeniu do udziału w tworzeniu dobrowolnego funduszu olimpijskiego J. Mazia, natychmiast zareagowali postępowi chełmianie. Szybko zawiązał się tzw. Pierwszy Honorowy Komitet Dobrowolnego Funduszu, a jego Honorowym Pierwszym Prezesem obrano lekarza Teofila Gniazdowskiego działacza kultury fizycznej, który jako pierwszy ofiarował 10 mln., następnymi ofiarodawcami byli ściśli członkowie tegoż Komitetu, kolejno: Dauman również przekazał 10 mln., natomiast por. Matys, Godlewski, Bojakowski, Księgarnia „Promyk”, kpt. dr Buksztel, Wojciechowski i Grodziński wszyscy po 5 mln. – byli też inni ofiarodawcy.

Powoływanie kolejnych Honorowych Komitetów Dobrowolnego Funduszu odbywało się następująco. Po wyczerpaniu wszelkiej agitacji oraz po uzyskaniu w miarę oczekiwanej sumy funduszu, Komitet przekazywał ją do Warszawy. Na łamach „Zwierciadła” publikowano listę ofiarodawców, następnie Prezes poprzedniego komitetu, zapraszał inne osoby do uczestnictwa w funduszu olimpijskim, i Komitet się rozwiązywał.

Wkrótce (po przyjęciu zaproszenia pierwszego prezesa), zawiązał się Drugi Honory Komitet dobrowolnego funduszu, którego Honorowym Prezesem został mjr Turski, poza nim jako ściśli członkowie, por. Świątkowski,

por. Booss, Papużyński, por. Arcisz, dr Fiumel, Denkiewicz, Wilczyński, Boguszewski, Hugo, Dratt, Michalenko, Gryziński, kpt. Buszta, kpt. Wiatr, kpt. Pitsch, płk. Micewicz, Kochański i Gradziński, wpłacili od 5 do 10 mln – byli też inni ofiarodawcy (po spełnieniu swojej misji komitet się rozwiązywał i zawiązywał nowy trzeci itd.).

Po odejściu J. Mazia z Chełma akcja jakby traciła na popularności i aktywności – działała jednak z przerwami. Ostatni komitet zawiązał się w 1937 r. Był to wielki gest i wkład Józefa Mazia i społeczności chełmskiej okresu międzywojennego w rozwój Polskiego Komitetu Olimpijskiego.

*

- Nieoczekiwanie w czerwcu 1925 r. wraz z końcem roku-kursu szkolnego w Seminarium Męskim, Józef Maż złożył rezygnację, co wiązało się z jego odejściem z Seminarium i z Chełma -

*

B. Okres 1925-1939.

Od 1 września 1925 r., obowiązki nauczyciela ćwiczeń cielesnych w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim przy ul. Reformackiej w Chełmie i opiekuna Szkolnego Koła Sportowego „Zdrów” przejął-objął Bolesław Z. Kruczek-(Wirski). W krótkim czasie rozbudował zakres działania i rangę Szkolnego Koła Sportowego „Zdrów”. SKS „Zdrów”, poza sekcjami form kultury fizycznej (które obejmowały wychowanie fizyczne, sport, rekreację, wychowanie zdrowotne oraz wycieczki) posiadało też inne sekcje organizacji (społeczno-politycznych i wychowawczych).

Jednak do podstawowych należały:

1) sekcja sportowa – odpowiadała za program sportowy (obozy, wycieczki itd.), organizację zawodów, kontakty z innymi szkołami, organizacjami i miastami;

2) sekcja medyczno-sanitarna – propagowała zasady higieniczne, zabezpieczała wszelkie zawody, prowadziła karty zdrowia (kolonie itd.);

3) sekcja prac ręcznych i sportowych – miała za zadanie budowę i planowanie obiektów sportowych i urządzeń pomocniczych w prowadzeniu lekcji i zajęć oraz ich konserwację (lodowiska itd.);

4) sekcja dydaktyczno-wychowawcza – odpowiadała za prawidłową pracę wszystkich młodzieżowych organizacji działających na terenie szkoły oraz za ich udział w akcjach na rzecz społeczności miasta i okolicy (akcje charytatywne dla biednych itd.).

Dzięki SKS „Zdrów”, Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie w Chełmie, było w latach 1923-1939 prężnym ośrodkiem kultury, kultury fizycznej, sportu i nauki, kształcącym znakomitą kadrę nauczycieli, przyszłych

pedagogów i twórców kultury fizycznej w Rzeczypospolitej i na kresach. SKS „Zdrów” – było symbolem systemu sportowo-wychowawczego.

Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie przy ul. Reformackiej w Chełmie, dysponowało dużym terenem przyszkolnym. Dlatego też z inicjatywy J. Mazia od wiosny 1920 r. prowadzona była budowa-rozbudowa i adaptacja na tym terenie szkolnych obiektów sportowo-rekreacyjnych potrzebnych dla funkcjonowania szkoły (rozwój wychowania fizycznego, sportu i rekreacji). Od 1 września 1925 r. rozbudowę kontynuował B. Wirski. Teren przyszkolny był przysposobiony w sposób następujący:

1. Dziedziniec szkolny – w porze wiosenno-letniej i wczesno-jesiennej był miejscem rekreacji. Korzystały z tego miejsca przede wszystkim dzieci szkoły ćwiczeń. Dziedziniec służył także jako miejsce zbiórek młodzieży całej szkoły, odbywały się tu też niektóre uroczystości szkolno-państwowe.

2. Placyk sportowy – był częstym ważnym miejscem ćwiczeń gimnastycznych. Na stałe założono tu urządzenia do koszykówki. W porze zimowej urządzono tu lodowisko.

3. Obszerne boisko – na ogół dość dobrze spełniało swoją rolę w porze wiosenno-letniej i jesiennej. Urządzono na nim skocznię i boisko do siatkówki, ustawiono tu także szereg przyrządów gimnastycznych, a na alejce zbudowano bieżnię. Niejednokrotnie odbywały się na boisku zawody sportowe międzyklasowe, międzyszkolne oraz zawody rangi SKS, MKS i Lubelskiego KOS. Na boisku prowadzono też szkolenia w ramach Hufca PW starszej młodzieży a w rogu boiska funkcjonowała strzelnica dla broni małokalibrowej. Odbywały się tutaj festyny szkolne organizowane przy współudziale Komitetu Rodzicielskiego.

4. Tor saneczkowy – na którym realizowano program szkolny jak i zajęcia pozalekcyjne oraz ferie zimowe.

5. Ogród szkolny – sąsiadował z boiskiem, tu można było spędzić czas wolny na nauce i rekreacji (spacery).

6. W budynku szklonym – była nowocześnie urządzona sala gimnastyczno-sportowa, obok magazynek, szatnie, łazienki i umywalnie.

Obiekty te pod względem kultury fizycznej, wychowania fizycznego i sportu były zarządzane i wykorzystywane przez młodzież i nauczycieli wychowania fizycznego, którzy realizowali program wychowania fizycznego oraz zarząd SKS „Zdrów”.

Program dydaktyczno-wychowawczy szkoły z zakresu wychowania fizycznego był oparty o następujące obowiązkowe działy:

- 1 – lekkoatletykę \ skoki, rzuty, biegi terenowe \,*
- 2 – sporty wodne \ pływanie, kajakarstwo, wioślarstwo \,*
- 3 – sporty zimowe \ saneczkarstwo, narciarstwo, łyżwiarstwo \,*
- 4 – gimnastykę \ zdrowotną i przyrządową oraz ćwiczenia cielesne \,*

5 – gry sportowe \ dwa ognie, podaj dalej, kwadrant, siatkówkę, koszykówkę, piłkę nożną, piłkę graniczną, szczypiorniak, gry i zabawy \.

Plan godzin w Seminarium Nauczycielskim Żeńskim i Męskim przedmiotu nauczania na każdym kursie – ćwiczeń cielesnych – wynosił od I do V kursu po 3 godziny tygodniowo.

Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” wywierało duży wpływ na poziom i styl Seminarium, na realizowanie w szkole programu z wychowania fizycznego oraz na rozwój sportu w szkole, Chełmie i okolicy (promieniowało też na kraj). Najbardziej pracowity, reprezentacyjny i kładący największy nacisk na wychowanie fizyczne i sport w usportowieniu uczniów szkoły był Zarząd Koła Sportowego „Zdrów” z 1936 r., składający się z uczniów Seminarium Męskiego: Prezes – Joachimowicz, wice – Sokołowski, gospodarz – Kopytko, kronikarz – Pasieka, skarbnik – Lechman, sekretarz – Jakubiak i kronikarz – Gniot, opiekun B. Wirski.

Wybrane zawody organizowane przez SKS „Zdrów”:

- *We wrześniu 1933 r., reprezentacja SKS „Zdrów” przyjmowała w Chełmie na własnym boisku reprezentację Kowla. Podczas lekkoatletycznych zawodów reprezentant SKS „Zdrów” Bronisław Pietruszyński osiągnął rewelacyjny jak na tamte czasy wynik 184 cm w skoku wzwyż.*

- *Dnia 25 września 1938 r. na boisku Kolejowego Przysposobienia Wojskowego w Chełmie (obok głównej stacji PKP) rozegrano mistrzowski mecz piłki nożnej pomiędzy SKS „Zdrów” i SKS „Czarniecczyki”. Wynik 5:2 (1:1 i 4:1) dla SKS „Zdrów”.*

- *Dnia 15 stycznia 1939 r., SKS „Zdrów” rozegrał mecz hokeja na lodzie z Dyrekcyjnym Klubem Sportowym „Hockey” (na lodowisku Dyrekcji). Mecz dopingowało 1.500 osób chełmskiej publiczności, wygrał SKS „Zdrów” 8:1 (4:1, 3:0, 1:0).*

- *Dnia 3 maja 1939 r., SKS „Zdrów” zorganizował w Chełmie ogólnopolski bieg narodowy na dystansie 3km widzów około 3 tys.*

- *Dnia 7 maja 1939 r., SKS „Zdrów” na własnym boisku zorganizował czwórmecz z lekkiej atletyki o prymat w Chełmie widzów około 2 tys. Wyniki:*

1 miejsce – Liceum Pedagogiczne,

2 miejsce – Gimnazjum „Czarniecczyków”,

3 miejsce – Gimnazjum Mechaniczne i Handlowe.

- *Dnia 28 maja 1939 r., SKS „Zdrów” zorganizował wyjazd klasy-I Liceum Pedagogicznego do Włodawy, celem rozegrania zawodów w lekkiej atletyce, siatkówce i koszykówce w ramach nauczycielskiej praktyki dydaktyczno-sportowej, z reprezentacją Włodawy. Zawody odbyły się na miejscowym stadionie Urzędu PW i WF, przy wielkim zainteresowaniu, przybyło przeszło pół tysiąca kibiców. W ogólnej punktacji wygrało Liceum.*

- Ruch krajoznawczo-turystyczny:

Wycieczki Seminarzystów w w/w formie weszły do tradycji szkoły i do dydaktycznego programu wychowania fizycznego. Od 1926 r. Bolesław Wirski rozpowszechnił i rozbudował wszelkie rodzaje wycieczek szkolnych w tym piesze, rowerowe i wodne, wśród młodzieży szkoły i nadał im charakter masowy zdrowotno-wypoczynkowy, sprawnościowo-sportowy i metodyczno-turystyczny. Egzekwując aspekty zdrowotno-wypoczynkowe na koloniach, sprawnościowo-sportowe na obozach i metodyczno-turystyczne na wycieczkach, wędrówkach rajdach i zlotach. Następnie na bazie tych doświadczeń, powołał w 1929 r. przy Seminarium Męskim, jako sekcja-agenda SKS „Zdrów”, specjalistyczne Szkolne Koło Krajoznawcze – które od tego roku współtworzyło w Chełmie szkolny ruch krajoznawczo-turystyczny.

W latach 1923 – 1939 Szkolne Koło Sportowe „Zdrów”, było jednostką wiodącą w organizowaniu szkolnego i miejskiego ruchu sportowego w Chełmie i regionie. Szczególnie w organizowaniu zawodów sportowych różnej rangi. Tworząc ten ruch współpracowało z chełmskimi organizacjami poza „Czarniecczykami” z: WKS 7 Pułkiem Piechoty Legionów, WKS 2 Pułkiem Artylerii Ciężkiej, Związkiem Strzeleckim, Towarzystwem Gimnastycznym „Sokół”, Komendą i Hufcem Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (WF i PW), Kolejowym Przysposobieniem Wojskowym (KPW) i Hufcem ZHP.

Wojna i okupacja hitlerowska 1939-1944 przerwały wszelką działalność.

2. Lata 1945 – 1966.

Dnia 2 września 1944 r. odbyła się w Chełmie pierwsza po wyzwoleniu inauguracja roku szkolnego w Gmachu Gimnazjum „Czarniecczyków”.

Dnia 1 września 1945 r. rozpoczęło naukę w Chełmie (po zmianie nazwy szkoły) Państwowe Liceum Pedagogiczne przy ul. Reformackiej, a Bolesław Wirski powrócił do swojej szkoły i dalej uczył wychowania fizycznego (aż do 1969 r. do przejścia na emeryturę). Reaktywował też SKS „Zdrów” i przywrócił szkole i SKS „Zdrów” jego dawną renomę.

Z jego inicjatywy, dnia 15 października 1945 r. na zebraniu sportowo-organizacyjnym młodzież szkolna reaktywowała działalność renomowanego i cenionego w Polsce Szkolnego Koła Sportowego „Zdrów” przy Państwowym Liceum Pedagogicznym. W skład pierwszego (powojennego) uczniowskiego

samorządu-zarządu SKS „Zdrów” weszli (po wyborach nowego zarządu koła spośród uczniów pierwszego roku):

- *prezes Czesław Ściubak,*
- *wice Stanisław Żuk,*
- *sekretarz i kronikarz Tadeusz Zieliński,*
- *skarbnik Cyprian Staręgowski.*

Komisję rewizyjną utworzyli nowo wybrani: Antoni Temperowicz, Zdzisław Nowosielski i Tadeusz Wach.

Przy SKS „Zdrów” powołano sekcje: lekkiej atletyki, gier sportowych, sportów zimowych, sportów wodnych i bokserską.

Lata 1944-1945 były bardzo trudne, zniszczenia wojenne, braki urządzeń i sprzętu. Wszystko trzeba było tworzyć i organizować od początku.

Dlatego SKS „Zdrów” od stycznia 1946 r. kierowane przez B. Wirskiego przejęło organizację sportowych zawodów międzyszkolnych, w celu odbudowy i rozwoju szkolnego ruchu sportowego w Chełmie i w powiecie chełmskim. Ta forma sportowa była kontynuowana aż do 1964 r. – (rozszerzona o kontakty z innymi miejscowościami z regionu i z kraju).

Najważniejsze fakty:

- Dnia 9 maja 1946 r., B. Wirski zorganizował wraz z SKS „Zdrów”, pierwsze (powojenne) międzyszkolne zawody lekkoatletyczne w Chełmie z okazji dnia zwycięstwa. Startowały – drużyny żeńskie: Liceum Pedagogiczne, Gimnazjum im. Królowej Jadwigi, Gimnazjum Kupieckie; – drużyny męskie: Liceum Pedagogiczne, Gimnazjum „Czarneckich”, Gimnazjum Mechaniczne, Gimnazjum Kupieckie. Zawody sędziowali członkowie koła pod nadzorem B. Wirskiego. Na zawody przybyły liczne rzesze kibiców.

- Zarząd SKS „Zdrów” wraz z reaktywowaniem koła od 1946 r., odnowił kontakty z innymi SKS i MKS w kraju, szczególnie – z Warszawy, Lublina, Puław, Zamościa i Siedlec.

- W latach 1946-1966 SKS „Zdrów” odpowiadało za wychowanie fizyczne i sport w szkole i sprawność przyszłych nauczycieli kończących tą uczelnię. Dlatego nawiązano bliską współpracę z (bratnią) młodzieżą Liceum Pedagogicznego w Zamościu i Szczepieszynie i z KS „Spójnią” Chełm – a zajęcia praktyczne dotyczyły nauki organizacji zawodów, przeprowadzenie ich i sędziowanie.

- Od 1947 r. w okresie zimowym organizował dla członków SKS „Zdrów” naukę tańców narodowych (polonez, kujawiak, mazur), a dla młodzieży z innych szkół świetlicę sportową. Stworzył też szkolny zespół taneczny słynny na cały okręg lubelski, a nawet w kraju (w tym czasie). Organizował święto sportu szkolnego i jako pierwszy biegi narodowe.

- W dniu 19 października 1947 r. odbyło się walne zebranie SKS „Zdrów”, na którym powołano nowy zarząd koła: prezes Kazimierz Cimek, sekretarz-kronikarz Kazimierz Krzeszowiec i skarbnik Jan Świerkowski.

- Od 1948 r. organizuje dla członków SKS „Zdrów” wycieczki-biwaki nad Jezioro Białe.

- W dniu 12 września 1948 r. odbyło się zebranie SKS „Zdrów”, na którym wybrano nowy zarząd: prezes Leon Biernacki, wice. Edward Szalaj, skarbnik Jerzy Stopa i kronikarz Tadeusz Górski.

- W 1949 r. SKS „Zdrów”, organizowało pierwsze Miejskie Święto Kultury Fizycznej. Wybudowano też tor saneczkowy, boiska do siatkówki i koszykówki.

- W dniu 13 września 1949 r. odbyło się zebranie SKS „Zdrów” na którym powołano nowy zarząd: prezes Henryk Sobolewski, wice. Henryk Drygała, sekretarz Bolesław Rybak, skarbnik Edward Olszak.

- SKS „Zdrów” w 1953 r. zorganizowało w Chełmie IV Zimowe Igrzyska Harcerskie.

*Uwaga: Letnie-Zimowe Igrzyska Harcerskie, były w tym czasie prestiżowymi imprezami promującymi formy kultury fizycznej i turystyki a za razem sprawdzianami stanu sprawności młodzieży szkół chełmskich i powiatu chełmskiego – i bardzo rozliczane przez ówczesne władze PRL.

- Reprezentacja Liceum Pedagogicznego i SKS „Zdrów” brała udział w V Centralnych Zimowych Igrzyskach Harcerskich jako reprezentacja Lublina, i zakwalifikowała się do finału Igrzysk.

- W 1958 r. SKS „Zdrów” obchodziło 35-lecie organizacyjnego istnienia. Podczas uroczystości Komitet organizacyjny otrzymał telegram z Lublina z życzeniami dalszych sukcesów na polu usportowienia młodzieży środowiska chełmskiego – od założyciela SKS „Zdrów” Józefa Mazia w tym czasie Kierownika Oddziału Wychowania Fizycznego przy Wydziale Oświaty PWRN.

- Od 1962 r. przy swojej szkole, organizował dla członków SKS „Zdrów” (i nie tylko) kursy sędziowskie z lekkiej atletyki.

Szkolne Koło Sportowe „Zdrów” prowadzone przez Bolesława Z. Wirskiego prowadziło organizację sportowych zawodów międzyszkolnych (też i miejskich) w Chełmie i regionie w latach 1946 – 1966 (z początkiem 1966r. zakończyło swoją działalność), tworzyło w ten sposób autentyczny i spontaniczny ruch sportowy. Po zakończeniu przez B. Wirskiego działalności w SKS „Zdrów” a następnie przejściu na emeryturę – skończyła się wielka przygoda sportowa chełmskiej młodzieży szkół średnich. Był to też koniec SKS „Zdrów” – takiego zjawiska do tej pory nikt nie powtórzył.

- Ruch krajoznawczo-turystyczny:

Szkolne Koło Wycieczkowe – SKKT przy Liceum Pedagogicznym .

Dnia 15 października 1945 r., Bolesław Wirski, reaktywował SKS „Zdrów”, które odpowiadało za kulturę fizyczną szkoły. Jedną z wielu sekcji Koła, była sekcja wycieczek (wędrówek, obozów i rajdów) traktowana też jako sekcja krajoznawczo-turystyczna następnie SKKT. Ruch wycieczek, wędrówek, rajdów i obozów uczniów Liceum Pedagogicznego, był elementem programu dydaktyczno-wychowawczego Liceum Pedagogicznego itd. Szkoła kształciła przyszłych nauczycieli, dlatego aspekt wycieczek od 1946 r. realizowany był również jako dział obowiązkowy wchodzący w zakres dydaktyczny wychowania fizycznego. Przy Szkole profesjonalną turystykę poprzez SKKT do 1966 r., prowadzili dwaj nauczyciele tej szkoły: pierwszy, Jan Łabęcki (żołnierz AK) uczył chemii, opiekował się w szkole też harcerstwem ale i organizował wycieczki i popularyzował turystykę. Wycieczki-obozy które organizował-prowadził obejmowały teren ziemi chełmskiej; drugi, Mieczysław Czarnocki uczył geografii, opiekował się w szkole turystyką i organizował wycieczki specjalistyczne. Wycieczki które organizował-prowadził obejmowały obszar kraju i były tematyczne – obaj współtworzyli w Chełmie ruch krajoznawczo-turystyczny.

Rozdział IV – Międzyszkolny Klub Sportowy 1934 - 1939 .

**

Wiosną 1929 r. doceniając-wyróżniając pracę Józefa Mazia, Kuratorium Okręgu Szkolnego (KOS) w Lublinie powołało go na stanowisko Okręgowego Instruktora Wychowania Fizycznego. W 1933 r. J. Maź powołał w Lublinie pierwszy w Polsce Międzyszkolny Klub Sportowy (MKS). Następnie jeszcze w tym roku zwołał w Lublinie przy KOS zebranie najlepszych nauczycieli wychowania fizycznego i miejscowych opiekunów SKS z lubelskiego KOS – z Chełma na zaproszenie w zebraniu uczestniczył Bolesław Z. Kruczek-(Wirski).

**

W styczniu 1934 r. Bolesław Kruczek-(Wirski) jako opiekun powołał przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim przy ul. Reformackiej w Chełmie – na bazie SKS „Zdrów” – Międzyszkolny Klub Sportowy (MKS), drugi po Lublinie, i trzeci w kraju, po Warszawskim (z Garwolina był czwarty), (następnie w Lubelskim KOS w drugiej połowie 1934 r. powstały MKS w Zamościu, Białej Podlaskiej i Siedlcach). Chełmski MKS w latach 1934-1939 należał do najlepszych w kraju.

W Chełmskim MKS zgrupował najzdolniejszą młodzież i kadrę nauczycielską-szkoleniową. Pierwszym prezesem Chełmskiego MKS został uczeń-seminarzysta Karol Pasieka.

W wyniku dobrej pracy i wyróżnienia latem 1935 r. B. Wirski został powołany do Rady Metodyczno-Szkoleniowej i Sędziowskiej Lubelskiego MKS, a następnie i do Rady Krajowej MKS.

MKS Chełm – poprzez swoje specjalistyczne sekcje był odpowiedzialny za chełmski szkolny i miejski sport wyczynowy, za szkolenie i poziom poszczególnych zawodników, za reprezentację poszczególnych dyscyplin i konkurencji sportowych i za kontakty z innymi miejscowościami.

Sportowcy MKS Chełm, uczestniczyli we wszystkich zawodach, w systemie szkolnych imprez sportowych, w mistrzostwach rangi miejskiej, regionu i kraju, organizowanych przez Lubelski i Warszawski KOS, MWR i OP oraz SKS i MKS.

MKS Chełm, był organizatorem wielu imprez sportowych różnej rangi. W sekcjach specjalistycznych zgrupował najzdolniejszą młodzież chełmską, oraz najlepszych nauczycieli wychowania fizycznego jako trenerów tych sekcji. Było to wynikiem konsekwentnej realizacji założeń i celów programu szkolnego z wychowania fizycznego prowadzonego w chełmskich szkołach średnich: Gimnazjum „Czarniecczyków”, Seminarium Męskim i Żeńskim, Szkole Rzemieślniczej, Szkole Handlowej, Szkole Rolniczej i wyróżniających się SKS „Czarniecczycy” i SKS „Zdrów”.

Jako opiekun MKS Chełm, w latach 1934-1939 współpracował na polu sportowej rywalizacji z MKS z: Warszawy, Lublina, Kowna, Włodawy, Lubomla, Siedlec, Białej Podlaskiej, Brześcia, Lwowa, Krasnegostawu, Ostrowa, Krakowa, Garwolina i Zamościa.

Najciekawsze wyniki :

- W maju 1934 r. reprezentacja SKS „Zdrów” i zarazem MKS Chełm, została zaproszona na ogólnopolskie zawody klasy „a” pod hasłem „Olimpiada Młodych”, zorganizowane przez red. pisma młodzieżowego „Kuźnia Młodych”. Zawody odbyły się na stadionie Agrykoli w Warszawie. Ze względów finansowych wyjechało tylko trzech zawodników MKS Chełm: Wacław Iwaniuk – rzut oszczepem, Władysław Gorczyński – bieg na 1500m, i Bronisław Pietruszyński – skok wzwyż. Był to wielki sukces chełmskiego sportu, wszyscy trzej wygrali swoje konkurencje i zdobyli złote medale. Ponadto B. Pietruszyński (po złotym skoku 174 cm), wywalczył trzecie miejsce i brązowy medal w biegu na 100m, a w eliminacjach do biegu finałowego na 100m uzyskał najlepszy czas tych zawodów 11’3s.

- Dnia 19 lutego 1938 r. reprezentacja MKS Chełm uczestniczyła w rozegranym w Lublinie czwórmeczu gier sportowych najlepszych drużyn w kraju rangi MKS. Siatkówka – 1.Lublin, 2.Chełm, 3.Garwolin 4.Warszawa. Koszykówka – 1.Lublin, 2.Warszawa, 3.Garwolin, 4.Chełm. W drużynie MKS Chełm wyróżnili się: Joachimowicz, Kopytko, Kuresza, Sokołowski.

- Co 4-lata odbywała się w Lublinie tzw. „Mała Olimpiada” szkół średnich Kuratorium Lubelskiego KOS. Zgodnie z tradycją 1-2 maja 1938 r., prawie wszystkie szkoły średnie rywalizowały w Lublinie na boisku „Unii”. Reprezentację MKS Chełma stanowili uczniowie Liceum Pedagogicznego i Gimnazjum „Czarniecczyków” i zawodnicy SKS „Zdrów”. W finale siatkówki zwyciężył MKS Chełm bijąc MKS Lublin 2:0 (16:14 i 15:9) i poza konkursem KUL (Katolicki Uniwersytet Lubelski) 2:1 (15:12, 15:9, 15:10). W lekkiej atletyce (punktację ogólną) wygrał MKS Lublin przed MKS Chełm.

- Dnia 11 marca 1939 r. reprezentacja MKS Chełm rozegrała w Lublinie dwumecz gier z MKS Lublin. W siatkówkę wygrał MKS Chełm 2:0 (15:12 i 15:6), natomiast w koszykówkę MKS Lublin 37:20. w MKS Chełm wyróżnili się: Joachimowicz, Kopytko, Kuresza i Lechman.

- W dniu 14 maja 1939 r. reprezentacja MKS Chełm wyjechał do Zamościa, celem rozegrania meczu z lekkiej atletyki i gier sportowych. Zawody były tym ciekawsze, że Zamość wygrał tzw. „Małą Olimpiadę” w Lublinie w ogólnej punktacji. Mecz lekkoatletyczny (w ogólnej punktacji) wygrał MKS Chełm 44:23 pkt. Siatkówkę wygrał MKS Zamość 2:1 (15:11, 10:15, 15:1), natomiast koszykówkę wygrał MKS Chełm 25:23. Reprezentację MKS Chełm stanowili sportowcy SKS „Zdrów” i SKS „Czarniecczy”.

- W dniach 3-4 czerwca 1939 r. odbyły się w Chełmie wielkie zawody sportowe z udziałem MKS (żeńskie i męskie) z Lublina, Zamościa i Chełma (jedne z lepszych w kraju). Taka impreza to rzadkość w Chełmie, dlatego zainteresowanie władz miejskich i publiczności bardzo duże, prawie 3 tys. osób dopingowało tak swoich jak i gości. Za organizację imprezy odpowiedzialny był B. Wirski a za sędziowanie W. Piątkowski. Poszczególne konkurencje odbywały się na obiektach-boiskach sportowych Liceum Pedagogicznego i WKS 7 pp. Leg. W wieczory i czas wolny, Koła Rodzicielskie szkół średnich organizowały dla uczestników przyjęcia i zabawy. Gości witał Prezes MKS Chełm Karol Pasieka, ogólnego otwarcia zawodów dokonał Prezes MKS Lublin p. Puchniarski. Wyniki ogólnej punktacji:

1 miejsce – MKS Lublin 101 pkt.,
 2 miejsce – MKS Chełm 77 pkt.,
 3 miejsce – MKS Zamość 64 pkt.

- W dniu 8 czerwca 1939 r. na boisku 7 pp. Leg. (koszary) odbył się mecz piłki nożnej pomiędzy MKS Chełm i WKS 7 pp. Leg. Mecz wynikiem 5:1 wygrali wojskowi (nie zaimponowali będąc drużyną kl. „A” OZPN).

Rekordy Chełma w lekkiej atletyce na 30 sierpnia 1939 r. –

Mężczyźni:

skok w dal	1) Janczykowski (Gim.)	6.50m.
	2) Berezecki (Sem.)	6.34m.
skok wzwyż	1) Pietruszyński (Sem.)	184cm. (rek.okr.)
	2) Skiba (Gim.)	169cm.
rzut kulą (5kg.)	1) Kossarek (Gim.)	14.56m.

	2) Sokołowski	(Sem.)	14.38m.
rzut kulą (7.25kg.)	1) Tronczyński	MKS	11.87m.
rzut dyskiem (2kg.)	1) Tronczyński	MKS	32.46m.
rzut oszczepem (800g.)	1) Iwanek	MKS	52.00m.
bieg na 100m.	1) Pietruszyński	(Sem.)	11,3s.
	2) Janczykowski	(Gim.)	11,6s.
bieg na 800m.	1) Gorczyński	MKS	2.08,4min.
	2) Lechman	(Sem.)	2.16,0min.
bieg na 1500m.	1) Gorczyński	(Sem.)	4.38,7min.
skok o tyczce	1) Franaszczuk	(Sem.)	2.60m.
bieg na 3000m.	1) Jackowski	(Rzem.)	11.09,00min.
4x100m.	1) Seminarium		53,4s.
bieg na 60m.	1) Sztuba	(Gim.)	7,8s.
sztafeta (800-400-200-100) –	1) MKS (Lechman, Skiba, Semeniuk, Lewandowski)		3.46,09min.

Kobiety:

bieg na 60m.	1) Mostowska		9,2s.
	2) Terejówna		9,3s.
skok w dal	1) Kotwiczówna	MKS	4.24m
	2) Skórówna		3.92m
rzut kulą	1) Żarska	MKS	8.01m.
wzwyż	1) Semeniukówna		130cm.
	2) Skórówna		120cm.

Podsumowanie – zakończenie:

Można stwierdzić, że Bolesław Zygmunt Wirski to postać niezwykła, że w latach pracy nauczyciela wychowania fizycznego (1925-1969) w swojej szkole zwanej ogólnie Zakładem Kształcenia Nauczycieli w Chełmie w latach 1918 – 1971, był jakby jego kustoszem – dbającym o ducha szkoły, historię i kulturę oraz wszechstronną wiedzę swoich wychowanków a tym samym przyszłych nauczycieli i prawych Polaków.

Do ostatnich dni współpracy, przewijały się często w przyjaznym wątku dwa nazwiska wielkich twórców kultury i kultury fizycznej Józefa Mazia i Bolesław Wirskiego, dla dobra rozwoju Chełma i regionu.

Bibliografia (źródła i opracowania) :

1. *Archiwum Państwowe w Lublinie Oddział w Chełmie (APLOCH).*
2. *Bolesław Zygmunt Kruczek-Wirski (1900-1972) prywatne archiwum w tym jego zbiory i dokumenty związane z jego pracą i działalnością w sferze kultury fizycznej.*
3. *Gerłowski H. Wspomnienia o koledze Józefie Maziu. Wychowanie fizyczne i higiena szkolna. Warszawa, czerwiec 1966 r., nr 6.*
4. *Kozłowski W. A. Dzieje kultury fizycznej na ziemi chełmskiej. Chełm 1994.*
5. *Kozłowski W. A. Kazimierz Paweł Janczykowski. 1888-1972. Chełm 2000.*
6. *Kozłowski W. A. Życie sportowe w Chełmie w latach 1918-1939. Chełm 2004.*
7. *Kozłowski W. A. Zasługi Chełmianie dla kultury fizycznej. Słownik biograficzny. Część pierwsza. Chełm 2007.*
8. *Kozłowski W. A. Krajoznawstwo i turystyka w Chełmie w latach 1918-1939. Chełm 2007.*
9. *Kozłowski W. A. Sport w organizacjach paramilitarnych na ziemi chełmskiej w latach 1918-1939. Chełm 2008.*
10. *Kozłowski W. A. Wychowanie fizyczne i sport szkolny w Chełmie w latach 1918-1939. Chełm 2008.*
11. *Kozłowski W. A. Dzieje piłki nożnej w Chełmie w latach 1919-2010. Chełm 2010.*
12. *Kozłowski W. A., Ruch krajoznawczo-turystyczny współczesnej aktywnej turystyki w Chełmie – ziemi chełmskiej w latach (1906)-1944 – 2010, Chełm 2011.*
13. *Kozłowski W. A., Kultura fizyczna w Chełmie i w powiecie chełmskim w latach 1944 – 2010. Chełm 2011.*
14. *Księga Pamiątkowa „Czarniecczycy” – W dwudziestą rocznicę 1915-1935. Chełm 1936.*
15. *„Kronika Nadbużańska” lata 1933 – 1939.*
16. *Kroniki Szkolnego Koła Sportowego „Zdrów”.*
17. *Kusz J. Zakład Kształcenia Nauczycieli w Chełmie 1918-1971. Chełm 1971.*
18. *Pietruszyński B. („Cezar”), Aby wieloletnie doświadczenia zostały upowszechnione , (W;) Pamiętniki wychowawców fizycznych. Warszawa 1977.*
19. *„Zwierciadła” lata 1923 – 1932.*

***UWAGA – Szczegółowy opis zawodów w których jako organizatorzy lub zawodnicy uczestniczyli-startowali m. in. sportowcy tzw. Zakładu Kształcenia Nauczycieli w Chełmie 1918-1971 w tym SKS „Zdrów” i MKS – patrz: Waldemar Antoni Kozłowski (trzy pozycje) 1 – Życie sportowe w Chełmie w latach 1918-1939, Chełm 2004.; 2 – Wychowanie fizyczne i sport szkolny w Chełmie w latach 1918-1939, Chełm 2008.; 3 – Kultura fizyczna w Chełmie i w powiecie chełmskim w latach 1944 – 2010, Chełm 2011.**

Aneks:

S T A T U T

KOŁA SPORTOWEGO ...

"Zdrowie"

przy

w Chełmie

Postanowienia ogólne.

1. Koło sportowe nosi nazwę
2. Celem koła jest: zorganizowanie życia sportowego uczniów całej szkoły i danie młodzieży sposobności do wyżycia się sportowego przy wyzyskaniu momentów samowychowawczych.

Srodki:

3. a/uprawianie różnych gałęzi sportu w poszczególnych sekcjach
b/organizowanie imprez sportowych, wycieczek.
c/prowadzenie zawodów międzydrużynowych, międzyklasowych i międzyszkolnych
d/reprezentowanie wewnątrz i nazewnątrz szkoły
e/utrzymanie łączności z Kołami Sportowymi innych szkół i Klubem Międzyszkolnym
f/zapoznanie się z teorią i wych.fiz. w poszczególnych sportach
g/prenumerata pism sportowych i wygłaszanie referatów.

Członkowie:

4. Członkiem Koła może być każdy uczeń/nica/
a/który wykazuje w nauce postępy przynajmniej dostateczne
b/który jest uznany przez lekarza szkolnego za zdrowego
c/który posiada P.O.S.
d/który został przyjęty przez Zarząd Koła na podstawie zgłoszenia się piśmiennego.
5. Każdy członek obowiązany jest zapoznać się ze statutem Koła, brać czynny udział w pracach Koła, regularnie uczęszczać na zebrania i ćwiczenia, stosować się do postanowień statutu, regulaminu i poleceń wydanych przez Zarząd Koła.
6. Członek Koła może być usunięty w każdej chwili przez Zarząd za naruszenie statutu i za rozmyślne działanie na szkodę Koła.
7. Członek Koła może być zwolniony na własną prośbę złożoną piśmiennie Zarządowi.
8. Członkowie mają prawo:
a/brać udział w zebraniach z prawem głosu
b/korzystać ze wszystkich udogodnień przyznanych przez Zarz.Koła
c/nosić odznakę Koła.
9. Członkowie zawieszeni prawa wyborczego i głosu decydującego nie posiadają.

Organizacja Koła:

10. Koło dzieli na poszczególne sekcje, na czele których stoją kierownicy wybrani przez członków sekcji i zatwierdzeni przez Zarz.K.
11. Kierownicy obowiązani są składać sprawozdania okresowe Zarządowi ze swych czynności.
12. Członek Koła musi należeć przynajmniej do jednej sekcji i brać w niej czynny udział.

Zarząd:

13. Zarząd Koła stanowią: prezes, zastępca /wiceprezes/, sekretarz, skarbnik, kronikarz i gospodarz.
14. Wyboru Zarządu dokonuje Walne Zebranie członków /p.Walne Zebranie.
15. Członkowie Zarządu wybrani są na przeciąg jednego r.szkolnego.
16. Ustupujący członkowie Zarządu mogą być wybierani ponownie.
17. W razie ustąpienia jednego z członków Zarządu - Zarządowi przysługuje prawo kooptacji.
18. Władzami Koła są: a/Zarząd Koła, b/Walne Zebranie, c/Samorząd Szkolny /R.U./, d/Rada Pedagogiczna.

Zebrań:

19. Zarządu odbywają się przynajmniej raz w miesiącu, lub częściej w razie potrzeby.
20. Na zebraniu Zarządu mogą brać udział kierownicy sekcji, ale tylko z głosem doradczym.
21. Walne Zebrania członków odbywają się dwa razy do roku.
22. Do ważności uchwał Walnego Zebrania potrzebna jest obecność 2/3 członków przy czym uchwały zapadają większością głosów.
23. Uchwały Walnego Zebrania zwołanego w drugim terminie stają się prawomocne bez względu na ilość członków.
24. Nadzwyczajne Walne Zebranie może się odbyć na żądanie dwóch-trzecich ilości członków lub na wniosek Zarządu i opiekuna Koła.

Majątek:

25. Funduszami Koła i majątkiem dysponuje Zarząd.

Rozwiązanie:

26. Rozwiązanie Koła może nastąpić na mocy decyzji Rady Pedagogicznej

Opiekun:

27. Opiekunem Koła jest nauczyciel wych.fiz.danej szkoły i wszelkie uchwały Zarządu i Walnego Zebrania muszą być przez niego zatwierdzone.

REGULAMIN KOŁA SPORTOWEGO

przy
w Chełmie.

- § 1. Zarząd Koła stanowią: prezes, zastępca, sekretarza, skarbnik, gospodarz, kronikarz.
- § 2. Prezes kieruje pracą Koła w ścisłym porozumieniu z opiekunem. Przewodniczący na zebraniu sporządza sprawozdania, projektuje plan pracy i jest odpowiedzialny przed Walnym Zebraniem za czynności Koła.
- § 3. Wiceprezes zastępuje prezesa i pomaga mu w jego czynnościach
- § 4. Sekretarz załatwia korespondencję, prowadzi listę członków i księgę protokołów, przyjmuje zgłoszenia nowych członków.
- § 5. Skarbnik załatwia czynności kasowe t.j. ściągą składki, prowadzi księgę kasową, przechowuje a raczej składa oszczędności lub oddaje opiekunowi do przechowania pieniądze Koła, jest odpowiedzialny za kasę,. Bez uchwały Zarządu skarbnik nie może rozporządzać funduszem Koła.
- § 6. Kronikarz notuje ważniejsze zdarzenia z życia Koła jak: ważniejsze imprezy sportowe, wycieczki, zawody i.t.p.
- § 7. Gospodarz opiekuje się inwentarzem Koła.
- § 8. Komisja Rewizyjna składa się z 3-ch członków wybranych przez Walne Zebranie, kontroluje kasę przez Walnym Zebraniem a po sporządzeniu protokołu rewizji przedkłada go Walnemu Zebraniu. Stwierdza celowość wydanych pieniędzy.

§9 . Wyboru władz dokonuje Walne Zebranie na przeciąg jednego roku /przy końcu roku szkolnego/. W razie ustąpienia członka zarządowi przysługuje prawo kooptacji. Ustępujący członek Zarządu składa ze swej działalności sprawozdanie.

/Zarząd/

§ 10. Walne Zebranie Koła zwołuje 2 razy w ciągu roku szkolnego /w okresie jesiennym i przy końcu roku/szkolnego/.

§ 11. Nadzwyczajne Walne Zebranie może odbyć się na żądanie 2/3 członków /na piśmie/ lub na wniosek Zarządu i opiekuna Koła.

§ 12. Członków przyjmuje Zarząd Koła po otrzymaniu od kandydata na członka Koła prośby na ręce sekretarza.

§ 13. Koło dzieli się na sekcje lekko-atletyczną, gier sportowych, zimowych, wodnych i bokserskich.

§ 14. Na czele sekcji kierownik wybrany przez Zarząd Koła.

§ 15. Kierownik sekcji odpowiada za działalność danej sekcji, w porozumieniu z Zarządem, ustala program pracy, za okres swej działalności składa sprawozdanie Zarządowi.

§ 16. O powstaniu nowej sekcji lub rozwiązaniu decyduje Zarząd.

§ 17. Wszystkie księgi Koła na czas Ferii Letnich zostają oddane do kancelarii szkoły na przechowanie.

Pochód otwiera SKS "Zdrów" podczas Święta Sportu Szkolnego w Chełmie - 1954r.

Bolesław Zygmunt Kruczek (Wirski) z grupą swoich zawodników - reprezentacja SKS "Zdrów" - 1928r.

SKS "ZDRÓW" (1923 -1966)

emblemata w/g projektu z 1924r.

MKS CHEŁM (1934 - 1939)

emblemata w/g projektu z 1934r.

